

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Центр підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів

Кафедра загальної теорії права та держави

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«РОЗПОДІЛ ВЛАДИ У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу

денної форми навчання

галузь знань – 28 “Публічне управління та адміністрування”

спеціальність 281 – “Публічне управління та адміністрування”

Коновалова Марія Сергіївна

Керівник – д.ю.н., проф. Дудченко В.В.

Рецензент – д.ю.н., проф. Завальнюк В.В.

Одеса – 2024

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОКТРИНИ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ.....	6
1.1. Генеза формування доктрини розподілу влади.....	6
1.2. Теоретичні підходи до розуміння та розвитку принципу розподілу влади	15
1.3. Методологічні основи дослідження поняття розподілу влади у сучасній державі як доктрини та принципу.....	28
Висновки до 1 розділу	38
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ	41
2.1. Інститут законодавчої влади: роль, структура та функції.....	41
2.2. Виконавча влада та її інституціональні компетенції	50
2.3. Інститут судової влади у сучасній державі.....	58
Висновки до 2 розділу	65
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ ГІЛОК ВЛАДИ У СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ	68
3.1. Концепція чотирьохланкової системи у взаємодії гілок влади	68
3.2. Принцип стримувань та противаг при розподілі влади у сучасній державі.....	75
3.3. Типологія сучасних держав за принципом розподілу влади	83
Висновки до 3 розділу	89
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження щодо розподілу влади в сучасній державі визначається рядом ключових факторів. Ця тема має суттєве значення для розвитку демократичних систем управління в сучасних державах, де принципи поділу влади є основними гарантіями захисту прав та свобод громадян.

У світлі сучасних політичних та соціокультурних викликів, таких як зміни в геополітичному середовищі, економічні труднощі, воєнна небезпека та розмаїття соціальних груп, вивчення розподілу влади дозволяє розробляти ефективні стратегії управління для досягнення та забезпечення стабільності та справедливості в державі.

Розгортання теми щодо розподілу влади враховує інноваційні підходи до управління в сучасних державах, такі як впровадження нових технологій та взаємодія з громадськістю, що стає важливими аспектами сучасної юриспруденції. Не останнім фактором, який підкреслює актуальність цієї теми, є постійна еволюція демократії та її адаптація до змін у суспільстві. Дослідження розподілу влади дозволяє аналізувати історичні корені цього принципу та впроваджувати нові концепції, щоб забезпечити ефективне функціонування сучасних демократичних держав.

Важливим є аналіз теоретико-історичних основ принципу розподілу влади та виділення теоретичних підходів щодо розуміння та розвитку цього принципу; осягнення інституційного механізму розподілу влади у державах та типологізація сучасних держав за цим принципом.

До різноманітних аспектів історичних та теоретико-методологічних засад розподілу влади в державі звертались такі відомі філософи та науковці як: Аристотель, М. Вебер, Вольтер, М. Дюверже, Дж. Локк, Дж. Медісон, Ш.-Л. Монтеск'є, Дж. Най, Платон, Дж. Роулз, Ж.-Ж. Руссо; та такі сучасні дослідники як: Н. Авер'янова, Е. Афонін, З. Вітковський, Т. Воропаєва, І.Врублевська, С. Даниленко, М. Дроботенко, О. Коваль, О. Козинець, Н.Колесниченко, Ю. Кудріна, М. Масляк, Ю. Маслов, Т. Новаченко, В.Папуша, А. Пехник, В. Пророченко, А. Толкач, Ю. Цуркан-Сайфуліна, О.Юхимюк та ін.

Інституційні засади механізму розподілу влади у сучасній державі, з урахуванням сутності, ролі та основних функцій законодавчої, виконавчої та судової гілок влади аналізували: О. Ганчук, А. Гетьман, В. Городовенко, В.Забарський, О. Кириченко, С. Ковбасюк, В. Костицький, Н. Крестовська, Л.Матвеева, Н. Марущак, Л. Мельник, Н. Мужикова, В. Олійник, Н.Омельченко, З. Погорєлова, Г. Попадинець, М. Скиба, О. Совгіря, В.Сухонос, Р. Фрідманський, В. Шаповал, О. Щерблюк та інші.

Можливим варіантам взаємодії гілок влади у сучасній державі, з урахуванням побудови чортирьохланкової системи щодо гілок влади, та типології сучасних держав за принципом розподілу влади присвячені праці таких авторів як: Х. Забавська, І. Ієрусалімова, В. Кравчук, В. Лаговський, Ю. Ломжець, Р. Мартинюк, В. Образцова, Ю. Оборотов, Ю. Олійник, К.Осадчук, Л. Приймак, І. Процюк, В. Ребкало, О. Сироїд, В. Тароєва, В. Шахов, О.Ярема, Т. Яровой та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є ретельне вивчення та аналіз принципу розподілу влади у сучасній державі. Дослідження спрямоване на розкриття теоретико-методологічних основ, історичних аспектів та інституційних механізмів цього принципу, а також на визначення взаємодії та ролі різних гілок влади в державному управлінні. Окремий акцент робиться на типології держав за принципом розподілу влади для кращого розуміння різноманітності систем управління в сучасному світі.

Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання**:

- проаналізувати ключові історичні події та впливові філософські концепції щодо генези формування доктрини розподілу влади;
- визначити основні теоретичні підходи до розуміння та розвитку принципу розподілу влади;
- розробити методологічні основи дослідження поняття розподілу влади як доктрини та принципу;
- охарактеризувати інститут законодавчої влади: його роль, структуру та функцій у системі розподілу влади сучасних держав;
- дослідити роль та інституціональні компетенції виконавчої гілки влади в сучасній державі;

- проаналізувати місце інституту судової влади у сучасній державі та його функціональне призначення у системі розподілу влади;
- дослідити концепцію чотирьохланкової системи у взаємодії гілок влади;
- вивчити варіанти засобів контролю та балансу влади на основі принципу стримувань та противаг при розподілі влади в сучасній державі;
- типологізувати сучасні держави за принципом розподілу влади.

Об'єктом дослідження є система владних правовідносин та механізми їх розподілу в сучасних державах, охоплюючи теоретико-історичні засади, інституційний механізм та взаємодію гілок влади.

Предметом дослідження є розподіл влади у сучасній державі.

Основні методи дослідження. При дослідженні проблеми кваліфікаційного дослідження використовувалась як загальні (метод аналізу, синтезу, індукції та дедукції, метод від абстрактного до конкретного), так і спеціально-наукові методи, які були визначені метою, завданнями та складністю наукового дослідження. Специфіка дослідження розподілу влади у сучасній державі обумовила необхідність використання міждисциплінарного підходу, з урахуванням його різноманітних вимірів, цивілізаційного, інституційного, компаративістського методологічних підходів.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в комплексному аналізі та систематизації теоретико-історичних аспектів доктрини розподілу влади, аналізі методологічних підходів, вивченні інституційного механізму влади та взаємодії гілок влади в сучасних державах, враховуючи концепцію чотирьохланкової системи та принцип стримувань і противаг, що розкриває та ідентифікує актуальні тенденції у сучасних державах щодо розподілу влади.

Структура магістерської роботи. Робота містить вступ, три розділи, що включають дев'ять підрозділів, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОКТРИНИ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ

1.1. Генеза формування доктрини розподілу влади

Поняття розподілу влади в юриспруденції визначає принцип організації влади у державі. Розподіл влади базується на ідеї розділення функцій держави між різними гілками влади та складається з: законодавчої влади, яка відповідає за прийняття законів і регулювання норм, що стосуються державного устрою та прав громадян; виконавчої влади, яка пов'язана із здійсненням законів, проведенням політики та виконанням рішень; та судової влади, яка відповідає за розгляд справ і вирішення конфліктів відповідно до закону та принципів правосуддя.

Розподіл влади має важливе значення в теорії юриспруденції, тому що, у першу чергу, спрямований на захист від зловживань влади. Розділення влади допомагає запобігти концентрації всієї влади в одних руках, що може призвести до зловживань та порушень прав громадян. Забезпечення ефективності та стабільності у суспільстві також має відношення до реалізації цієї доктрини, тому що кожна гілка влади виконує свої функції, що, безперечно, сприяє такій ефективності та стабільності в системі державного управління. Також принцип розподілу влади сприяє взаємодії між гілками влади, забезпечуючи гармонійне функціонування держави. Окрім того, цей принцип є гарантією незалежного судового розгляду, що допомагає захистити права та свободи громадян від владних втручань.

Як зазначається в науковій літературі, зміст принципу полягає в тому, що розмежування єдиної державної влади на три відносно самостійні і незалежні галузі запобігає можливим зловживанням владою та виникненню тоталітарного управління державою. Кожна з гілок влади в загальній системі державної влади займає своє місце і виконує тільки їй властиві завдання і функції [18, с. 168].

Отже, розуміння доктрини розподілу влади в державі можна пояснити як ідею організації держави, спрямовану на забезпечення правової стабільності, захисту прав громадян та запобігання зловживанням владою.

Якщо звернутися до етимологічного та історичного походження поняття доктрини розподілу влади, то воно знаходить своє коріння у юридичній та політичній філософії різних епох. Доктрина розподілу влади визнана ключовим принципом сучасної теорії юриспруденції та виникла вона в результаті трансформації правової та політичної думки, та, звісно визначальних історичних подій.

Поняття «розподіл влади» ґрунтується на латинському терміні "separatio potestatum", що перекладається як розділення влади. Його етимологічне коріння вказує на ключовий аспект цієї концепції — на необхідність відокремлення владних функцій для запобігання можливості зловживань та забезпечення балансу в системі уряду.

Початки доктрини розподілу влади можна відстежити ще в давньогрецькій філософії, зокрема у працях Платона та Аристотеля. Антична філософія відігравала значущу роль у формуванні концепції розподілу влади. В творах Платона та Аристотеля виявляється інтелектуальна основа, на якій ґрунтується сучасне розуміння цього принципу в юриспруденції та політичній теорії.

У праці «Держава» Платон висловлює свою унікальну концепцію ідеальної держави, у якій влада повинна перебувати в руках філософів. Згідно з його переконаннями, філософи, завдяки своїй мудрості та пізнанню істини, мають керувати справами держави. Він пропонує розділити суспільство на певну тріаду: філософи, вартіві порядку або воїни; ремісники і землероби [25, с. 12]. Такий розподіл влади передбачає, що кожна верства населення виконує свою функцію, тим самим забезпечуючи гармонію та стабільність.

Аристотель у своєму трактаті «Політика», розглядає ідею розділення влади у таких формах держави як монархія, аристократія та демократія, як спосіб уникнути тиранії та зберегти права громадян.

Мислитель поділяв державну владу на декілька різних частин: народні збори, урядовий орган і правосуддя. Філософ підкреслював верховенство законодавчої влади, надаючи їй остаточний голос, при вирішенні багатьох справ, інші елементи влади мали підзаконний характер. Таку організацію влади з чітким розподілом компетенції між усіма елементами влади бачив Аристотель у своїй правильній державі [67, с. 17].

Розглядаючи різні форми правління в своїй праці «Політика», Аристотель надає перевагу побудові ідеального поліса, що базується на участі громадян. Він визнає, що кращою формою правління є «політія» - мішане правління, що комбінує елементи монархії, аристократії та демократії. Аристотель підкреслює важливість балансу влади та участі громадян у прийнятті рішень, щоб уникнути тиранії та забезпечити рівновагу інтересів.

Античні філософські витоки визначили ключові принципи, які лежать в основі концепції розподілу влади. Платон та Аристотель віддавали перевагу необхідності обмеження та контролю влади через раціональну та справедливую організацію суспільства. Їхні ідеї знайшли відгук у подальшому розвитку філософії та теорії права. Більше того, Античні філософські вони внесли вагомий вклад у становлення концепції розподілу влади. Та ідеї про обмеження та раціональний контроль влади визначили основні принципи, які лежать в основі сучасного розуміння цієї важливої доктрини.

Середньовічна юридична теорія також внесла свій вклад у розвиток концепції розподілу влади. Наприклад, представники схоластицизму визначали різні функції влади та визнавали необхідність їх взаємодії задля досягнення справедливості.

Взагалі, середньовічна юриспруденція здобула популярність завдяки внеску схоластиків, які активно досліджували теоретико-історичні аспекти доктрини розподілу влади. Цей період в історії визначався трансформацією політичного мислення та впливовим внеском філософських шкіл, які прагнули зберегти і розвивати здобутки античності. Відбувається відновлення

інтересу до доктрини розподілу влади та ідеї встановлення справедливого та стійкого уряду.

Наприклад, Тома Аквінський також вніс вагомий внесок у формування концепції розподілу влади. В одному з його найвідоміших трактатів «Сума теології», розглядаються питання справедливості, законності та ролі влади у суспільстві. Ідеї розподілу влади та відтворення примату церковної влади над світською знайшли своє відображення в ідеях філософа, який ставив питання про справедливість політичних форм з єдиноособовим правлінням, що не беруть до уваги інтереси різних груп населення [27, с. 232]. Аквінський розвивав ідеї Аристотеля, вказуючи на необхідність балансу влади між монархом, аристократією та народом.

Іншим представником схоластики був Франциско Суарес (Саламанка), який акцентував увагу на правових аспектах розподілу влади. Він розглядав право як інструмент забезпечення справедливості та підкреслював необхідність обмеження влади за допомогою правових норм.

Роджер Бекон, в свою чергу, розвивав ідеї щодо обмеження влади законом. Його праці ставили під сумнів абсолютну владу монархії та пропагували ідею розподілу влади як засобу запобігання зловживань.

Схоластичні ідеї внесли вагомий вклад у формування теоретико-історичних засад доктрини розподілу влади. Роздуми про баланс влади, законність та правові засади є дуже важливими в сенсі правових традицій, та ці ідеї і зараз віддзеркалюються в сучасних правових системах. Отже, за часів схоластицизму, який відображав важливі перетворення у сфері юриспруденції також, були сформовані ідеї щодо розподілу влади, які продовжують впливати на сучасні концепції правового устрою та організації влади в державі.

Наступним історичним етапом є епоха Просвітництва. Просвітницька та революційна епохи в історії також визначалися різкими змінами в політичних, соціальних та юридичних парадигмах. В цей період, відомі мислителі та революційні події, такі як Французька революція, суттєво

вплинули на розвиток доктрини розподілу влади, утверджуючи принципи конституційної демократії та прав людини.

Взагалі основоположниками сучасної теорії поділу влади називають англійського просвітителя і політичного діяча Джона Локка та французького мислителя, видатного юриста Шарля Монтеск'є. Їх концепції поділу державної влади отримали своє відображення і закріплення в конституційних актах, багато з яких зберегли свою дію і по теперішній час [83, 433].

Просвітницькі філософи, такі як Монтеск'є, Руссо та Вольтер, активно розглядали питання політичної організації суспільства та розподілу влади. Монтеск'є розвивав ідею розділення влади між законодавчою, виконавчою та судовою гілками, підкреслюючи необхідність контролю над владою. Руссо в своїх творах «Про суспільний договір або принципи політичного права» та «Еміль, або про виховання» пропонував ідею загальної волі та участі громадян у прийнятті рішень, визначаючи тим самим принципи демократії та розподілу влади. Наприклад, роль виконавчої влади Руссо, так само як і Вольтер, визначав у її соціальній спрямованості. Тобто виконавча влада, як і загалом державне управління, у своїй діяльності повинні керуватись інтересами суспільства [44, с. 7].

Вольтер — французький філософ, письменник і відомий представник епохи Просвітництва, також вніс вагомий внесок у формування доктрини розподілу влади через свої ідеї, публікації та критику політичного устрою свого часу. Він визначав необхідність обмеження та розподілу влади для забезпечення прав та свобод громадян.

Вольтер виступав проти тиранії та абсолютистської влади, які були характерні для тогочасних монархій. Його твори, зокрема «Філософські листи» і «Кандид, або оптимізм», висловлювали непокірне ставлення до безправ'я та зловживань влади. Він розвивав ідеї щодо необхідності розподілу влади між різними гілками. У своїх працях він стверджував, що концентрація необмеженої влади в одних руках може призвести до порушення прав громадян та тиранії.

Вольтер підтримував ідеї примату законності та правового порядку та наголошував на важливості існування законів, які обмежують владу та захищають права людини. Цікавим фактом є те, що мислитель обмінювався своїми ідеями з іншими видатними філософами Просвітництва, такими як Монтеск'є, Дідро та Руссо. І ця взаємодія сприяла розвитку та уточненню ідей про розподіл влади в рамках просвітницького руху. Через свої популярні твори та листи, Вольтер сприяв поширенню ідей про розподіл влади серед широкого загалу. Іноді він навіть робив це через сатиру, гострий гумор та просту мову, зрозумілу для різних соціальних верств.

Таким чином, філософи епохи Просвітництва вплинули на формування доктрини розподілу влади, надаючи своїм ідеям важливий філософський та соціальний вимір, який відзначався критикою тиранії, абсолютизму та акцентуванням уваги на необхідності розподілу влади для забезпечення прав та свобод громадян.

Доктрина «батьків-засновників» поділу влади створена згідно духу нових часів трансформації, оновлення, адаптації до нових умов, а це лише свідчить про її велику життєдайність та незмінну затребуваність, зокрема і сьогодні [6, с. 23].

Проте, справжнім поштовхом для формування доктрини розподілу влади стала Велика Французька революція (1789-1799). Декларація прав людини і громадянина (1789) визначила, що влада є невід'ємною від народу та повинна бути розділена між законодавчою, виконавчою та судовою гілками. Зміни у політичному ландшафті під час революції підкреслили необхідність обмеження влади та гарантування прав громадян.

Декларація прав людини і громадянина, яка була однією з ключових документів Французької революції, виявила значний вплив на доктрину розподілу влади. Цей історичний документ визначає принципи свободи, рівності та братерства, а також ставить питання про структуру та обмеження влади в інтересах захисту прав громадян. Декларація визнає, що влада повинна бути розділена між законодавчою, виконавчою та судовою гілками.

Це відзеркалено в статті 16, яка стверджує, що «Суспільство, з яким не врегульовано владу, є безправним». Тобто, «суспільство, у якому не забезпечуються гарантії прав та відсутній поділ влади, не має конституції» [11, ст. 16]. Цей принцип розподілу влади став ключовим для запобігання концентрації влади в одних руках і захисту прав громадян.

У Декларації стверджується, що влада походить від народу та здійснюється в його ім'я. Весь суверенітет належить народу, Жодна установа, жодна особа не може здійснювати владу, яка не виходить явно від народу [11, ст. 3]. Це визначення легітимності влади відображає ідеї соціального договору та підкреслює, що влада існує на користь громадян. Цей принцип служить підґрунтям для розподілу влади як засобу захисту прав та інтересів народу.

Декларація закріплює права та свободи громадян, включаючи право на життя, свободу, власність та справедливий суд. Стаття 2 Декларації стверджує, що метою кожного політичного об'єднання є збереження природних і невід'ємних прав людини. Такими є свобода, власність, безпека і спротив пригнобленню [11, ст. 2]. Отже, розподіл влади спрямовується на забезпечення захисту цих прав, а судова гілка влади, у свою чергу, відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та дотриманні законності.

Визнається необхідність механізмів контролю та балансу влади. Вона встановлює, що «Суспільство має право вимагати, аби кожен представник влади звітував про свою управлінську діяльність» [11, ст. 15]. Цей принцип передбачає встановлення механізмів нагляду та забезпечення стримок та протипа, щоб жодна гілка влади не перевищувала свої повноваження.

Таким чином, Декларація прав людини і громадянина 1789 року вплинула на доктрину розподілу влади, визначаючи принципи легітимності, захисту прав громадян і необхідності контролю над владою. Ці ідеї і зараз використовуються в сучасних правових системах для забезпечення стабільності, справедливості та демократії.

Історичний контекст розвитку доктрини розподілу влади свідчить про

поступову еволюцію цієї концепції від філософських обґрунтувань до її практичної реалізації в сучасних правових системах.

Щодо сучасних тенденцій в розумінні доктрини розподілу влади у сфері юриспруденції, то вони характеризуються складністю викликів, які ставлять під сумнів традиційні погляди на доктрину розподілу влади. У сучасній юриспруденції спостерігаються нові тенденції, які впливають на розуміння та застосування цього ключового принципу організації влади в державі.

Правові відносини та взаємозв'язки між державами відзначаються зростаючою комплексністю суспільних відносин. Глобалізація вимагає нових механізмів адаптації традиційних моделей розподілу влади до реалій світового співтовариства [33, с. 54]. Наприклад, зростання міжнародних проблем вимагає більш активної ролі міжнародних інституцій і органів. Існування та розвиток таких організацій, як ООН, Міжнародний Валютний Фонд, Всесвітня Торгова Організація, свідчать про потребу у нових механізмах, які забезпечують розподіл влади на світовому рівні.

Глобалізація сприяє виникненню глобальних спільнот та мереж, які взаємодіють незалежно від національних кордонів. Нетипові форми управління, такі як глобальні об'єднання громадян чи нетривіальні форми співпраці (використання соціальних мереж для координації дій або вираження думки, міждисциплінарні дослідницькі групи, які об'єднують фахівців із різних галузей для вирішення складних наукових проблем, об'єднання ресурсів різних технологічних компаній чи стартапів для спільної розробки продуктів або розв'язання технічних завдань, співпраця громадських організацій та груп з різних країн для вирішення глобальних проблем, таких як права людини, екологія чи гуманітарні кризи тощо).

Зростання глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, кібербезпека, безпека країни вимагає розвитку міжнародного права та юрисдикцій, які можуть регулювати дії країн на світовій арені. Це може призвести до змін у співвідношенні влади між національними та

міжнародними структурами. Окрім того, встановлення глобальних стандартів та норм може бути ключовим елементом таких змін. Глобальні організації можуть впливати на формування правових та етичних норм, що впливає на сприйняття та застосування влади.

Завдяки глобальним засобам масової інформації та інтернету громадська думка стає суттєвим чинником визначення світових подій. Глобальна громадська думка може впливати на прийняття рішень та визначення того, як розподіляється влада на різних рівнях. Завдяки технологічній революції виникає новий вимір у розумінні доктрини розподілу влади [101, 77]. Цифрові технології створюють можливості для широкого залучення громадян до прийняття рішень, що змінює традиційні моделі представницької демократії і надає голосу громадськості більшої ваги.

Розподіл влади у глобальному суспільстві включає не лише політичні, але й економічні аспекти. Тому діяльність транснаціональних корпорацій та їхній вплив на світову економіку вносять нові елементи у розуміння того, як може розподілятися влада в сучасній державі. Ці механізми відображають пошук нових інструментів та підходів до розподілу влади в умовах глобалізації, де традиційні моделі можуть виявитися недостатньо ефективними або застарілими.

Сучасні тенденції вказують на нові виклики і для виконавчої гілки влади в контексті глобальних криз та ризиків, таких як пандемія, кліматичні зміни, кібербезпека та воєнна загроза. Це ставить під сумнів традиційний баланс влади та може вимагати переосмислення ролі та повноважень виконавчої влади.

Також в сучасній юриспруденції спостерігається підвищений інтерес до стратегій, які забезпечують справедливість та рівність в контексті розподілу влади. Увага зосереджується на заходах, спрямованих на уникнення соціальних нерівностей та забезпечення доступу до влади різним соціальним групам. Сучасні наукові дослідження розвивають концепції нових інститутів та механізмів розподілу влади, спрямованих на врахування сучасних реалій

[45, с. 37]. Це може включати переосмислення функцій парламенту, судової системи та інших органів влади для більш ефективного вирішення проблем сучасного суспільства.

Таким чином, сучасні тенденції в розумінні доктрини розподілу влади свідчать про необхідність адаптації традиційних концепцій до нових викликів. Комплексність глобальних відносин, технологічна революція та розуміння справедливості визначають нові шляхи розвитку доктрини розподілу влади в епоху, де важливість цього принципу стає тим більш вагомим у забезпеченні стабільності та ефективності кожної національної правової системи.

Генеza доктрини розподілу влади є результатом еволюції політичного та філософського мислення впродовж історії та відображає постійну потребу забезпечення балансу влади для запобігання зловживань та забезпечення захисту прав та свобод громадян.

1.2. Теоретичні підходи до розуміння та розвитку принципу розподілу влади

Принцип розподілу влади є фундаментальним принципом теорії юриспруденції та політичної філософії, який формує основу багатьох конституцій та систем управління у сучасних державах. Розуміння та розвиток цього принципу визначають структуру та ефективність державних інституцій. Існує декілька теоретичних підходів до розгляду цього принципу.

Перший підхід пов'язаний із класичною теорією розподілу влади [63, с. 8], представленою відомими мислителями: Жаном-Жаком Руссо, Шарлем Луї де Монтеск'є та Джоном Локком. Згідно з цією концепцією, влада повинна бути розділена між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади. Кожна гілка має власні обов'язки та контролюється іншими для уникнення зловживань та збереження свободи громадян.

Класична теорія розподілу влади виникла в XVII-XVIII століттях та

внесла значний вклад у розвиток ідеї принципу розподілу влади, яка стала основою для формування основ розподілу влади у сучасних державах.

Жан-Жак Руссо, французький філософ епохи Просвітництва, в своєму трактаті "Про суспільний договір" (1762) розглядає проблему легітимності влади та принцип розподілу влади. Руссо визначає суспільний договір як угоду між громадянами, яка є основою суспільства. Його підхід полягає в тому, що влада повинна бути в руках «громадської волі» — загальної волі, тобто волі суспільства загалом. Руссо підкреслює, що розподіл влади має бути направлений на забезпечення загального благополуччя та дотримання принципів рівності серед громадян.

Жан-Жак Руссо є автором поняття суспільного договору як основи легітимності влади. Він аргументує, що люди укладають договір між собою, погоджуючись утворити спільноту та підпорядкувати себе загальній волі. Поняття загальної волі визначається Руссо як воля, яка виражає загальний інтерес суспільства. Така воля відрізняється від суми індивідуальних волінь та має за мету забезпечення загального благополуччя.

Мислитель вважав, що в процесі становлення суспільства люди втрачають свою первинну свободу, але отримують соціальну ідентичність та захист від зовнішніх загроз. Однак, входження в суспільство має відбуватися за умови, що влада ґрунтується на суспільному договорі та виражає загальний інтерес.

Виходячи з цього принципу загальної волі, Руссо стверджує, що влада в державі повинна виражати загальну волю та служити їй. Розподіл влади, на його думку, повинен забезпечити відмову від індивідуальних інтересів та сприяти гармонійному розвитку суспільства. Руссо також попереджає про можливість зловживання владою та тиранію. Він вважає, що обмеження влади та розподіл її функцій є необхідними для запобігання утискань та збереження свободи.

Як зазначається «теоретичну позицію Ж.-Ж. Руссо характеризують два принципових положення: різні прояви верховної влади випливають з єдиного

суверенітету держави; поділ влади є не що інше як поділ функцій держави, внаслідок чого стає правомірним ділити владу не тільки на законодавчу, виконавчу, відправлення правосуддя, а й на право оподатковувати, вести війну, здійснювати зовнішні відносини тощо» [31, с. 201].

Ідеї Руссо вплинули на розвиток теорії принципу розподілу влади та стали однією з основ сучасної ліберальної демократії. Його погляди щодо обмеження влади та захист прав і свобод громадян знайшли віддзеркалення у концепціях сучасних конституцій та правових систем. Узагальнюючи, можна констатувати, що підхід Жан-Жака Руссо до розподілу влади визначається як прагнення до забезпечення легітимності влади через увагу до громадської волі та запобігання тиранії шляхом обмеження влади та розподілу її функцій.

Наступним представником класичної теорії принципу розподілу влади є Шарль Луї Монтеск'є, французький філософ епохи Просвітництва, який у своєму творі «Про дух законів» (1748) розвиває саме ідею щодо розподілу влади. Він визначає три основні гілки влади - виконавчу, законодавчу та судову, та аргументує необхідність їх взаємного обмеження. Монтеск'є підкреслює, що жодна гілка не повинна мати абсолютної влади, інакше це може призвести до тиранії. Він вважає, що розподіл влади може забезпечити баланс та запобігти зловживанню влади.

Звісно, однією з головних ідей Монтеск'є є концепція розподілу влади на три основні гілки: виконавчу, законодавчу та судову. Він зазначає, що ці гілки повинні бути розділені і незалежні одна від одної для того, щоб не допустити концентрації влади в одних руках. Тому Монтеск'є підкреслює необхідність обмеження влади через обмін функціями між цими гілками. Наприклад, виконавча гілка повинна виконувати закони, але не має права їх створювати. Це обмеження має запобігти зловживанню владою.

Основне призначення законодавчої влади, що повинна належати двопалатному парламенту, – «виявити право і сформувати його у вигляді позитивних законів, обов'язкових для всіх громадян», а також контроль за виконанням законів, притягнення до відповідальності міністрів за їх

порушення. Виконавча влада, яка довірялась монарху, «існувала для виконання законів, які приймалися законодавчою владою», та мала право накладати вето на рішення законодавчого органу, встановлювати регламент його роботи та право розпуску [17, с. 23-24].

Основним мотивом розподілу влади для Монтеस्क'є є запобігання тиранії. Він вважає, що коли влада сконцентрована в одних руках, існує ризик тиранічного утискання громадян. Розподіл влади має грати роль запобігання цьому ризику. У той же час, Монтеस्क'є визнає, що конкретні форми розподілу влади можуть відрізнятися залежно від конкретних умов і суспільного устрою. Він вважає, що гнучкість та адаптабельність цього принципу роблять його ефективним у різних контекстах.

Важливою для мислителя є ідея стримок та противаг. Він вважає, що гілки влади повинні діяти як контрсили одна для одної, перешкоджаючи можливим зловживанням та утисканням.

Слід підкреслити, що ідеї Шарля Луї Монтеस्क'є суттєво вплинули на створення конституцій та правових систем у різних країнах. Його концепція розподілу влади стала фундаментом для розвитку ліберальної демократії та правової держави, а його ідея щодо розподілу влади може розглядатися як ефективний механізм для запобігання тиранії в державі та забезпечення стабільності у суспільстві.

Джон Локк, англійський філософ та політик, також є яскравим представником класичної теорії щодо розуміння принципу розподілу влади у державі. У своїх творах, зокрема у праці «Два трактати про правління» (1690), він розглядає питання природних прав та розподілу влади. Він визначає природні права, які включають право на життя, свободу та власність, і аргументує, що громадяни укладають соціальний договір для захисту цих прав. Локк рекомендує розподіл влади між виконавчою та законодавчою гілками для захисту свобод громадян та запобігання тиранії.

Ідеї Джона Локка були важливим етапом в еволюції концепції розподілу влади, і його вплив відчувається в сучасних демократичних системах та

сучасних державах. Одна з його найголовнішої ідей, це те, що він визначав стан природи як стан, де кожен індивідуум має природжені права на життя, свободу та власність. Ці права вважаються невід'ємними та незмінними.

Локк розглядає поняття соціального договору, за яким індивіди входять у спільноту, щоб захистити свої природжені права. Утворення уряду є результатом цього договору. Уряд, при цьому, є інструментом, який повинен служити та захищати права громадян. Влада уряду походить від громадян, і вона має бути використана тільки на користь суспільства.

У своєму трактаті Локк також розвиває ідею щодо принципу розподілу влади та концепцію моделі системи стримувань і противаг [39]. Він також визначає три гілки влади: виконавчу, законодавчу та судову. Цей розподіл має гарантувати баланс та уникнення зловживання владою. Виконавча влада має за завдання виконання законів та рішень, тоді як законодавча влада визначає правила індивідів та встановлює закони. Також Локк підкреслює необхідність обмеження влади та право громадян на повстання, якщо уряд стає тиранічним або порушує природжені права.

Як зазначають сучасні учені ідеї Джона Локка «значимі в масштабах планети завдяки впливу мислителя на англійців, французів і американців. Засновники США прямо зверталися до його ідей у Декларації про незалежність і Американській конституції – особливо в пунктах, присвячених розподілу влади, відокремлення церкви від держави, релігійної свободі та в інших положеннях Білля про права. Британські Конституційні акти також спиралися на його ідеї» [2, с. 392]. На думку науковців, «Джон Локк фактично виступив як теоретик конституційних режимів, за яких закони й виконавча влада підпорядковані правосуддю та природному праву» [48, с. 15].

Отже, є очевидним, що ідеї Джона Локка про розподіл влади та захист прав громадян мали значний вплив на формування конституційних принципів у багатьох країнах. Його принципи знаходять віддзеркалення в сучасних концепціях демократії та конституційних устроях, де розподіл влади та захист прав громадян залишаються ключовими аспектами. Тому можна

констатувати, що пропонуючи концепцію розподілу влади, він визначив основні принципи, які справедливо вважаються фундаментальними для більшості сучасних конституцій та правових систем.

Класичний підхід до розподілу влади, який представляється в теоріях Руссо, Монтеск'є та Локка, визначає основні принципи, на яких ґрунтується правова концепція багатьох сучасних держав. Ці ідеї про розподіл влади стали фундаментальними для будівництва демократичних суспільств та визначають роль та функції органів влади у забезпеченні прав та свобод громадян.

Другий підхід (трансформаційний) висвітлює ідеї соціальної демократії та модернізованої концепції розподілу влади (XIX-XX ст.), які акцентують увагу на ролі суспільства та його участі у прийнятті рішень. За цим підходом, важливим є взаємодія громадян, громадянського суспільства та держави у процесі прийняття рішень, щоб забезпечити більш широкий інтерес та рівність у владі.

У контексті соціальної демократії, пріоритетним є забезпечення соціальної справедливості та рівності. Трансформаційний підхід розглядає розподіл влади як засіб досягнення цих цілей через активну участь громадян у прийнятті рішень. Ці ідеї впливають з робіт відомих учених та політичних діячів того періоду.

Наприклад, Макс Вебер, німецький соціолог, філософ, історик, політичний економіст в своїх працях, зокрема у книзі «Етика протестантизму та дух капіталізму» (1904), висвітлює роль розподілу влади у формуванні соціальної справедливості. Вебер підкреслює, що розподіл влади має забезпечувати ефективне функціонування суспільства та враховувати інтереси всіх його членів.

У науковій літературі зазначається, що «ідеї вченого знову стають актуальними у сучасності. Веберівський концепт плебісцитарної демократії може слугувати як інструментом аналізу перекручень, породжених кризою традиційної партійної політики в усталених демократіях, так і для опису

сучасних персоналістських режимів, легітимність яких регулярно підтверджується на всенародних виборах національного лідера» [93, с. 135].

Макс Вебер зробив значний внесок у розуміння принципу розподілу влади, який висвітлено в його теоретичних розвідках та працях. Вебер орієнтувався на аналіз сутності влади та її розподілу у соціумі.

У його роботах «Господарство та суспільство» (1922) та «Влада та політика» (1917) він виокремлює три основні типи влади: традиційну, харизматичну та легальну (раціонально-правову). Кожен тип характеризується своїми особливостями та механізмами розподілу влади.

Традиційний тип влади базується на історично закріплених обрядових та культурних нормах. Влада передається від покоління до покоління в рамках сімейних, кланових чи феодальних структур. Легітимність традиційної влади базується на стабільності, природженій або історичній авторитетності певних осіб чи класів. Прикладом такого типу влади за Максом Вебером може бути влада монарха, де влада передається за правом нащадків або на основі династичних зв'язків.

Харизматичний тип влади ґрунтується на особистій харизмі та лідерських якостях певної особи [74, с. 87]. Вона не ґрунтується на традиціях чи формальних правилах, а ґрунтується, у першу чергу, на визнанні особистого величезного впливу лідера. Легітимність харизматичної влади базується на особистій харизмі лідера та визнанні його унікальних якостей або високої моральності. Таку владу мають релігійні лідери, політичні революціонери або великі громадські діячі, які надихають маси своєю харизмою.

Ці два типи влади вказують на різні підходи до легітимності та основ для утримання влади в суспільстві. Традиційна влада розглядає владу як результат довготривалого впливу традицій та історії, тоді як харизматична влада робить акцент на визнанні лідерських якостей і особистій привабливості лідера.

Зокрема, легальна (раціонально-правова) влада відіграє ключову роль у

теорії Вебера. Цей тип влади ґрунтується на системі правил та законів, і його розподіл є формалізованим та легітимним [14, с. 143]. Це сприяє стабільності та передбачуваності в суспільстві.

Якщо розглядати детальніше цей тип влади та визначати його вплив на розподіл влади в державі, влада в держави повинна ґрунтуватися на чітко визначених і раціонально викладених правилах та законах. Правові норми тут є загальноприйнятими та обов'язковими для всіх членів суспільства. Легальна влада базується на об'єктивних критеріях, незалежних від особистих характеристик чи поглядів конкретних осіб. Влада повинна гарантувати юридичну рівноправність, де всі громадяни мають однакові права та обов'язки перед законом. Система бюрократії виступає як основний механізм розподілу та виконання влади в рамках легальної системи. Бюрократична організація гарантує ефективність та стабільність в роботі державних установ.

Окрім того, легальна влада має бути обмежена законами, щоб запобігти зловживанню влади та захистити права громадян. Існує система контролю за владою для забезпечення додержання законів та прав громадян. Легальна влада отримує свою легітимність через законодавчий процес та визнання її законністю громадянами [14]. Така влада передбачає формалізовані структури, де владні повноваження чітко розподілені між органами влади. Існує судовий механізм, що слугує інструментом для розгляду суперечок та забезпечення додержання законів.

Отже, легальний тип влади за Вебером впливає на розподіл влади в державі, сприяючи створенню стабільних, об'єктивних та юридично обґрунтованих механізмів управління. Це забезпечує справедливий та прозорий розподіл влади, що ґрунтується на загальноприйнятих правилах та нормах. Розподіл влади повинен гарантувати, що кожен громадянин має рівні права та можливості. Бюрократична система базується на чітко визначених компетенціях та ієрархії.

Узагальнюючи, Макс Вебер бачив розподіл влади як суттєвий аспект

для забезпечення стабільності та легітимності соціального устрою. Його підхід акцентує увагу на раціональній організації та легітимності влади, що має значення для правової рівноправності та стабільності суспільства.

У той же час, ідеї децентралізації та плюралізму влади отримали свій розвиток у теоріях інституціоналізму [16, с. 30] та плюралістичної демократії, представлених такими вченими, як М. Оріу («Основи публічного права», 1910), Г. Ласкі («Влада в сучасній державі», 1919), Ж. Бюрдо («Демократія») та інші.

Моріс Оріу (1856-1929) — французький юрист, фахівець з адміністративного права, представник «школи державної влади», який розробив бачення держави як публічної влади та побудував теорію інституціоналізму. Він вирішував вічну проблему протиріч інтересів індивіда і держави, інтерпретуючи її в дусі християнського колективізму. Оріу враховував соціально-історичну ситуацію початку XX століття.

Теорія інституціоналізму визначала інституцію як установу, встановлення або колективність, але при цьому ця теорія відмовляється від ідеї договору та командно-адміністративної законності. Основа цієї теорії була побудована на ідейній рівновазі, схожій на концепцію Монтеस्क'є щодо розподілу влади. За словами Оріу, правопорядок слід порівнювати із системою фізичної рівноваги сил, а соціальне життя - з «незліченими соціальними рівновагами, з'єднаними в складну і заплутану систему».

Однією з таких систем рівноваг є правові відносини. Інституції, такі як сім'я, партія, профспілка, держава тощо, забезпечують дифузію влади, що сприяє соціальному миру і розвитку суспільства. Правові відносини утворюють сферу соціального світу, в якій збалансовуються різні інтереси і протилежності між людьми, соціальними групами і класами.

Право врівноважує вічні протиріччя між особистістю та суспільством, розподіляючи права між індивідом і суспільством. Це створює соціальний антагонізм, але одночасно формує систему рівноваги. Результативний правопорядок врівноважує в суспільстві не тільки протистояння між

індивідом і суспільством, але й інші системи суспільного побуту, такі як цивільний, публічний, комерційний, військовий та інші. Ці форми існування утримуються у стані рівноваги, де цивільний побут виступає як центральний елемент всієї системи. Система правового балансу універсальна в своєму впливі, охоплюючи владу, інтереси та інші аспекти соціального життя [102, с. 100].

Таким чином, трансформаційний підхід до розуміння та розвитку принципу розподілу влади у контексті соціальної демократії в XIX-XX столітті, включає такі ключові ідеї як формування сучасних концепцій політичної участі, соціальної справедливості та рівності. Вчені цього періоду намагалися визначити, як влада може служити інтересам всього суспільства та забезпечити його стабільний розвиток.

Тобто, принцип розподілу влади у цей період розглядається вже як динамічний процес, спрямований на адаптацію до змін у суспільстві. Успішний розподіл влади залежить від ефективної взаємодії між громадянами, громадянським суспільством та державою. Громадяни виступають не лише як об'єкти політики, але й як активні учасники у процесах прийняття рішень. Важливою особливістю є прагнення до забезпечення більш широкого інтересу в прийнятті рішень та врахування потреб меншості.

В цілому, трансформаційний підхід до розподілу влади визначається акцентом на широку участь громадян, взаємодію суспільства та держави, а також адаптацію до певних викликів та змін. Це відзначається відмовою від договірної теорії та акцентом на важливості колективних структур. Підкреслюється важливість дифузії влади [4] через різні інституції, що відрізняється від концепції поділу влади Монтеस्क'є, де влада розділяється між виконавчою, законодавчою та судовою гілками уряду. Робиться акцент на ролі права, де право повинно відігравати ключову роль у розподілі прав та обов'язків між індивідом і суспільством.

Цей період можна назвати трансформаційним, тому що він вносить свої

унікальні аспекти в розуміння та розвиток принципу розподілу влади, який відрізняється від класичних концепцій щодо ідеї розподілу влади. Тому другий підхід пропонується назвати трансформаційним.

Третій підхід (інноваційний) фокусується на розумінні та розвитку принципу розподілу влади в умовах глобалізації та технологічного прогресу. З урахуванням сучасних викликів, таких як кібербезпека, масова інформаційна комунікація та воєнна загроза, тут важливим стає адаптація традиційних механізмів розподілу влади до нових реалій.

Серед сучасних відомих учених, ідеї яких можуть бути включені до третього етапу у еволюції розуміння принципу розподілу влади, потрібно виділити відомого американського філософа, основоположника ліберально-державницької концепції внутрішнього і міжнародного права, Джона Ролза (1921-2002). Однією з його ключових праць є «Теорія справедливості» (1971), де він висловив ряд ідей, які можна інтерпретувати у контексті концепції розподілу влади в державі.

Ролз розуміє ідею справедливості як рівності, де кожна особа має рівний доступ до базових прав та можливостей [50, с. 53]. Це вимагає розподілу влади таким чином, щоб усі члени суспільства мали рівний статус і можливості для розвитку [92, с. 131]. Принцип справедливості ним визначається так, щоб він не обмежував особистий вибір і розвиток, але забезпечував високий рівень захисту основних свобод. Це передбачає розподіл влади, що не зазіхає на особистий вибір і дозволяє різним індивідам досягати своїх цілей.

Ролз визнає необхідність створення умов для рівних можливостей, а також соціальної підтримки для тих, хто потребує допомоги. Це може включати соціальні програми та політику, які сприяють вирівнюванню можливостей між різними частинами суспільства. Він виступає проти екстремальної нерівності та аргументує за обмеження соціальної нерівності, яка може загрожувати справедливості. Це означає регулювання економічної та політичної влади щодо запобігання надмірній концентрації ресурсів та

влади в руках обмеженої кількості осіб або груп.

Ролз визначає принцип «відмінного становища», який передбачає, що суспільство повинно приділяти особливу увагу тим, хто знаходиться в найменш вигідному становищі. Це вимагає розподілу влади з метою забезпечення соціальної справедливості і захисту найбільш вразливих членів суспільства.

Ідеї Джона Ролза додають глибокий моральний та соціальний вимір щодо розуміння концепції розподілу влади, роблячи акцент на створенні умов для справедливого та рівноправного суспільства.

Наступним ученим, який зробив великий внесок у теорію державознавства, є Моріс Дюверже (1917–2014). Він був французьким політологом, соціологом, юристом, відомим своїми дослідженнями у галузі політичних партій, виборчих систем та конституційного права. Його ідеї стосуються різних аспектів теорії держави, включаючи розподіл влади.

Дюверже розглядав політичні партії як ключовий елемент політичної системи [82, с. 64]. Він аналізував вплив партій на формування уряду та законодавчого процесу. Зокрема, він досліджував виборчі системи та вплив систем виборів на конкурентність політичних партій, вивчав конфлікти між різними політичними партіями та їх вплив на розподіл влади в державі. Розглядав виборчі системи, які можуть стимулювати або стримувати міжпартійний конфлікт, тим самим впливаючи на ефективність розподілу влади. Дюверже вказував на важливість визначення компетенцій та повноважень різних органів влади у тексті конституцій держав.

Його праці роблять важливий внесок у розуміння того, як різні аспекти політичної системи взаємодіють та впливають на розподіл влади в державі.

Ще одним відомим ученим, ідеї якого впливають на сучасне розуміння принципу розподілу влади в державі є Джозеф С. Най молодший (Joseph S. Nye Jr.; народ. 1937 р.). Він є видатним американським політологом та розробником теорії неолібералізму у галузі міжнародних відносин, автором концепцій «м'якої» та «розумної сили». Його ідеї не обмежуються концепцією

розподілу влади виключно на рівні внутрішньої політики держави; вони також розглядають міжнародні відносини та концепції глобальної влади [103].

М'яка сила передбачає вплив держави не лише за допомогою військової сили чи економічної міцності, але й через привабливість її культури, цінностей, ідей, освіти та інших нематеріальних чинників [1, с. 510]. Згідно з його концепцією, сучасний розподіл влади включає не лише традиційні елементи, але й здатність впливати на інших через м'які чинники.

Най визнає роль транснаціональних акторів, таких як неприбуткові організації, міжнародні корпорації та громадські об'єднання у сучасному розумінні розподілу влади. Його погляди враховують глобалізацію та зростання важливості неурядових суб'єктів у міжнародних відносинах.

У зв'язку з розвитком технологій та епохи інтернету, Най розглядає інтернет як інструмент для збільшення м'якої сили держави [10, с. 46], використовуючи його для поширення інформації, комунікації та взаємодії з глобальною громадськістю.

Узагальнюючи, ідеї Джозефа С. Най молодшого важливо підкреслити багатовимірний підхід до розуміння влади в сучасному світі, враховуючи як традиційні, так і новаторські чинники, які впливають на розподіл влади в державі та на рівні міждержавних відносин.

Інноваційність ідей цих учених полягає у введенні нових аспектів та підходів до аналізу та розуміння принципу розподілу влади у державі. Вони розглядають владу не лише як формальну структуру, але й як складний процес, що враховує соціокультурні, глобальні та інші аспекти, що впливають на владні відносини в сучасному світі. Тому третій підхід щодо розуміння та розвитку принципу розподілу влади може мати назву — інноваційний.

Завдяки виокремленим та дослідженим вище теоретичним підходам (класичному, трансформаційному та інноваційному), принцип розподілу влади був і продовжує бути основою для розвитку сучасних держав. Розуміння різних концепцій та підходів допомагає вдосконалювати структури

управління, забезпечуючи баланс між владою та свободою, враховуючи при цьому потреби різних суспільних груп.

Загалом, теоретичні підходи до розуміння та розвитку принципу розподілу влади відображають не лише історичні корені, але й сучасні виклики, що вимагають постійного аналізу та адаптації для забезпечення стабільності та ефективності правових систем сучасних держав.

1.3. Методологічні основи дослідження поняття розподілу влади у сучасній державі як доктрини та принципу

Методологічні основи теоретико-юридичного дослідження поняття розподілу влади у сучасній державі, як доктрини та принципу, базуються на ряді ключових методологічних принципів та підходів, що визначають аналітичний каркас для розуміння цього концепту.

Розуміння розподілу влади як доктрини відображає систематизовану теорію або концепцію, що визначає принципи, які повинні визначати структуру та функціонування державної влади. Ця доктрина передбачає важливі ідеї та норми, які визначають, яким чином влада повинна бути розподілена між різними гілками чи органами влади в рамках держави.

Основним аспектом розуміння розподілу влади як доктрини є теорія поділу влади, яка передбачає розділення владних функцій між різними гілками держави. Зазвичай це означає розподіл на виконавчу, законодавчу та судову гілки з метою уникнення концентрації влади в одних руках [26, с. 12].

Доктрина розподілу влади наголошує на потребі забезпечення балансу та взаємного контролю між різними гілками влади, щоб уникнути зловживання влади та забезпечити захист прав громадян. Також доктрина часто передбачає закріплення принципів розподілу влади в конституції чи інших основних правових документах, щоб забезпечити їх сталість та невразливість.

Однією з ключових складових доктрини є ідея незалежності судової

влади [9]. Це передбачає, що судова система повинна бути незалежною від виконавчої та законодавчої влади. Доктрина розподілу влади часто асоціюється із політичною культурою та принципами демократії, де акцент робиться на участі громадян та представницькій формі уряду.

Слід підкреслити, що у філософсько-правовому розумінні, розподіл влади може висвітлювати основні принципи та цінності, що лежать в основі правової системи певної держави. Цей аспект визначає, як влада організована та функціонує відповідно до філософських переконань та правових цінностей, які є основою правової доктрини певної держави.

Які ж основні принципи та цінності що можуть бути висвітлені через доктрину розподілу влади?

Розподіл влади може віддзеркалювати принцип справедливості та рівності, де кожен орган влади має визначені функції та обов'язки, щоб уникнути концентрації влади в руках обмеженого числа осіб чи груп [12, с. 29]. Розподіл влади, як доктрина, відображає ідеї легітимності та законності, вказуючи на те, що кожна гілка влади повинна діяти в межах законів та мати легітимне визнання.

Ця доктрина відображає принципи захисту прав та свобод громадян, забезпечуючи, щоб жодна гілка влади не могла систематично порушувати основні права громадян; наголошує на правовій незалежності, особливо в судовій системі, щоб гарантувати нейтральний та об'єктивний характер правосуддя; сприяє стабільності та підтриманню правового порядку, де кожен орган влади виконує свої функції в межах закону для забезпечення соціальної гармонії.

Отже, розуміння розподілу влади як доктрини визначає не лише структурні аспекти організації державної влади, але й робить особливий акцент на принципи та цінності [3, с. 55], які лежать в основі цього розподілу, забезпечуючи ефективність, справедливість та захист прав і свобод громадян.

Якщо розуміти розподіл влади як принцип, то він може розглядатися як ключовий принципом конституційного устрою, який визначає організацію та

функціонування правових та політичних структур у державі. Він може розумітися як інституційний принцип, що визначає структуру та функції різних інститутів управління в державі.

Поняття розподілу влади у сучасній державі може розумітися не лише як доктрина або принцип. Розподіл влади може вважатися концепцією [46, с. 175], яка формулює загальну ідею чи підхід до структури управління та взаємодії владних органів у державі. Його може бути розглянуто як систему, яка визначає, як влада розподіляється між різними гілками чи рівнями влади в державі для забезпечення балансу та контролю. При цьому, така система розподілу влади передбачає взаємодію та зв'язок між гілками влади для розв'язання загальнодержавних завдань.

Розподіл влади виступає як механізм захисту особистих прав та свобод громадян від концентрації влади в руках одного органу чи особи та, навіть, як основа форми управління в державі, яка визначає, як влада відображається та реалізується у державних структурах.

Принцип розподілу влади виступає як механізм захисту прав людини [91, с. 270], тому що запобігає концентрації влади в руках однієї особи чи групи, що може призвести до тиранічного владарювання. Створюється система взаємного контролю, де кожна гілка влади має можливість контролювати дії інших. Це забезпечує те, що жодна гілка влади не може діяти без контролю інших, що служить захисту прав громадян від потенційних зловживань.

Розподіл влади допомагає забезпечити те, що закони приймаються після уважного обговорення та врахування інтересів різних груп суспільства. Це дозволяє створювати балансовані та справедливі закони, що не порушують права громадян.

Тому принцип розподілу влади є ефективним механізмом захисту прав людини, оскільки він створює систему, де влада обмежується, контролюється та визначається таким чином, щоб захистити інтереси та права громадян.

Що стосується розуміння принципу розподілу влади як форми

управління, то він вказує на те, як органи влади в державі організовані та функціонують, враховуючи принципи розподілу функцій і повноважень між ними [30, с. 32]. Це не просто конструювання правової системи, але й спосіб, яким керується сама держава у владних питаннях.

Форма управління через розподіл влади передбачає існування трьох основних гілок влади — виконавчої, законодавчої та судової. Кожна з цих гілок виконує визначені функції та взаємодіє з іншими для забезпечення стабільності та ефективності управління. Принцип розподілу влади як форми управління часто закріплюється в конституції чи інших основних правових документах держави, що забезпечує стійкість та незмінність цієї системи.

Наприклад, державою, де можна визначити принцип розподілу влади як форму управління, є Сполучені Штати Америки. Конституція США встановлює чіткий розподіл влади між виконавчою (Президент), законодавчою (Конгрес) та судовою (Верховний Суд) гілками влади [13, с. 30]. Кожна з цих гілок має свої функції та повноваження, що визначаються конституційними принципами.

Конституція Франції також передбачає розподіл влади між президентом, парламентом та незалежною судовою системою. Президент, парламент та суди мають відокремлені функції і взаємодіють на підставі конституційних принципів.

Федеральна Республіка Німеччини має систему розподілу влади між виконавчою, законодавчою та судовою гілками. Федеральний президент, федеральний парламент (Бундестаг) та федеральний конституційний суд грають ключову роль у прийнятті рішень та контролі за владою.

Конституція Індії також встановлює розподіл влади між президентом, парламентом та судовою системою. Президент виступає главою держави, парламент приймає закони, а суди забезпечують незалежність та захист прав громадян.

Швейцарія має систему децентралізованого управління з акцентом на розподіл влади між різними кантонами та федеральним урядом. Це

відображає принцип федералізму та розподілу влади в державі.

Концепція розбудови держави, побудованої на принципі розподілу влади, є ключовим елементом національної ідеї в Україні. Цей принцип закріплений у Конституції України, а саме у статті 6, яка визначає, що «Держава будується на принципах розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову». Згідно з Конституцією, законодавча влада належить Верховній Раді України (ст. 75), виконавча влада представлена Кабінетом Міністрів України (ст. 113), а судова влада уособлюється системою судів – органів правосуддя (ст. 124). Верховна Рада України відіграє ключову роль у прийнятті законів, регулюванні суспільних питань та вираженні волі громадян. Главою держави є Президент України (ст. 102), який відповідає за виконання законів та забезпечення функціонування виконавчої влади [20].

Таким чином розподіл влади можна визначати як доктрину, принцип, цінність, ідею, концепцію, систему, механізм захисту прав людини та форму управління. Розуміння розподілу влади через ці аспекти дозволяє розширити уявлення про його роль та значення у сучасних державах.

Розподіл влади як доктрина є концепцією політико-правової теорії та правозахисного принципу, що передбачає розділення владних повноважень та функцій між різними органами держави з метою уникнення концентрації влади в одних руках та запобігання можливим зловживанням [64].

Розподіл влади як принцип є основою організації державної влади. Принцип розподілу влади сприяє стабільності, ефективності та захисту прав громадян через створення системи, де кожна гілка влади діє відокремлено, але взаємодіє з іншими в рамках конституційних обмежень.

Розуміння розподілу влади у сучасній державі як доктрини та принципу має певні відмінності. Доктрина визначається як система узагальнених положень, ідей та концепцій, що є основою для певної області знань або погляду на проблему. Тому розподіл влади як доктрина може охоплювати більш широкий комплекс концепцій, теорій і підходів, що включаються в систему теорії юриспруденції та практичного дискурсу права.

А принцип, у свою чергу визначається як основоположний початок, який лежить в основі певного явища чи системи та виражає його основні ідеї або цінності. Тому розподіл влади як принцип більше фокусується на базових принципах розподілу влади, таких як розділення на виконавчу, законодавчу та судову гілки, забезпечення взаємного контролю та збалансованості влади.

Отже, доктрина розподілу влади включає в себе широкий спектр ідей та теорій, тоді як принцип розподілу влади більше відноситься до основних концепцій та цінностей, що лежать в основі цієї доктрини.

Підводячи підсумок щодо визначення поняття, яке досліджується, слід резюмувати, що розподіл влади у державі є правовою доктриною та конституційним і політичним принципом, що передбачає розділення владних повноважень та функцій між різними гілками чи органами влади в державі, який створює баланс між виконавчою, законодавчою та судовою владами, забезпечуючи взаємний контроль і збалансованість, що має на меті уникнення концентрації влади в руках одного органу держави або особи. Розподіл влади сприяє стабільності, ефективності та захисту прав людини, дозволяючи кожній гілці влади виконувати свої обов'язки незалежно, але в рамках конституційних обмежень та взаємодіяти з іншими для забезпечення справедливого та законного управління.

Методологічні засади дослідження поняття розподілу влади у сучасній державі передбачають, у першу чергу, комплексність та інтегративність, тому що воно базується на міждисциплінарному підході [88, с. 262], який враховує не лише юридичні аспекти, але й політологічні, соціологічні та історичні виміри.

Політологічний вимір поняття розподілу влади пов'язаний з аналізом взаємодії між політичними акторами. За допомогою цього виміру можна дослідити, як політичні інституції, такі як парламент, виконавча влада, політичні партії, взаємодіють між собою в рамках розподілу влади. Це включає вивчення взаємодії законодавчої та виконавчої гілок, а також роль опозиції в системі контролю та збалансованості.

Також розглядається, як різні групи та об'єднання громадянського суспільства впливають на політичний процес через механізми представництва та взаємодії з політичними структурами. Це може включати організації, громадянські рухи, та інші форми громадської активності. Аналізується легітимність влади та як розподіл влади відповідає політичній культурі та цінностям суспільства. Політологи вивчають, наскільки громадяни відчують, що владні структури відображають їхні потреби та цінності. Досліджується, як розподіл влади забезпечує конструктивне політичне змагання при виборчому процесі та як опозиція виконує свою роль у системі контролю. Це може включати вивчення ролі медіа, обговорень та дебатів.

Безперечно політологічний вимір розподілу влади є важливим для юриспруденції, оскільки визначає та розглядає ті аспекти розподілу влади, які можуть мати юридичне значення. Наприклад, аналіз взаємодії політичних інститутів та їхніх повноважень може впливати на юридичні норми та прецеденти. Також, розуміння політичного контексту може допомогти юристам ефективніше застосовувати закони у реальних політичних умовах.

Соціологічний аспект розглядає розподіл влади як розповсюдження влади через різні соціальні інституції, такі як сім'я, освіта, релігія та інші. Ці інституції можуть впливати на формування громадянського суспільства та стабільність владних відносин. Розуміння, як розподіл влади впливає на соціальний порядок, включає аналіз того, як інституції та гілки влади забезпечують рівновагу і вирішують конфлікти в суспільстві, забезпечуючи не тільки соціальний, але й правовий порядок.

Історичний аспект дозволяє вивчати, як концепції розподілу влади розвивалися та змінювалися протягом історії держав [19, с. 14]. Дослідження того, як розподіл влади впливав на історичні події, включає вивчення ситуацій, де відбувався баланс або дисбаланс влади та його наслідки для суспільства.

Економічний вимір розподілу влади в контексті міждисциплінарного

підходу включає в себе розгляд впливу розподілу влади в державі на економічні процеси та взаємодію з економічними інститутами. Наявність чіткої та стабільної системи розподілу влади може сприяти створенню прозорого та стабільного правового середовища для бізнесу.

Всі ці виміри мають прямий вплив на розуміння розподілу влади у сфері юриспруденції, тому що від такого всебічного осягнення цього принципу, тобто використання міждисциплінарного підходу, залежить якісне застосування правових норм та принципів щодо забезпечення ефективного та законного розподілу влади у державі.

Важливим підходом, як методологічної основи даного дослідження, є цивілізаційний підхід. Він передбачає аналіз розподілу влади в контексті конкретної історії, культури, традицій та сучасних реалій кожної держави. Це дозволяє враховувати унікальні аспекти кожної системи управління.

Цивілізаційний підхід передбачає урахування впливу культурних та історичних факторів на формування та функціонування розподілу влади [78, с. 80]. Кожна цивілізація має свої особливості, які можуть визначати структуру та природу владних відносин. За рахунок цього підходу стає можливим аналіз впливу традиційних цінностей та норм на спосіб, як влада розподіляється в державі. Традиції можуть визначати взаємодію між різними гілками влади, а також ставлення суспільства до цього розподілу. Тобто ідея розподілу влади сприймається в конкретному контексті та у зв'язку з тим, як вона сприймається в конкретному соціокультурному контексті. Це враховує психологічні, етичні та інші аспекти сприйняття цього принципу.

Урахування того, як сучасні виклики, такі як глобалізація, технологічний розвиток чи зміни в економіці, впливають на ефективність та актуальність розподілу влади в конкретних цивілізаційних умовах також стає можливим завдяки цивілізаційному підходу. Досліджуються варіанти пристосування загальних принципів розподілу влади до конкретного контексту кожної цивілізації, що включає зміни в інституційних механізмах або особливості реалізації цього принципу.

Цей підхід підкреслює необхідність врахування унікальних особливостей кожної держави, щоб розуміти, як розподіл влади функціонує в конкретному історичному, культурному та сучасному контексті. Отже, він розширює рамки дослідження, дозволяючи зрозуміти більше аспектів та взаємозв'язків цього важливого принципу.

Методологія поняття розподілу влади у державі враховує також інституціональний підхід, аналізуючи роль різних державних інститутів у розподілі влади та їх взаємодію.

Інституціональний підхід у методології дослідження розподілу влади у державі передбачає аналіз ролі та функцій різних державних інститутів у процесі розподілу влади, а також їх взаємодію [71, с. 24]. Цей підхід висвітлює важливість інституційних рамок для забезпечення стабільності та ефективності владних відносин.

Цей підхід може поставити під сумнів не лише структуру влади, але й ролі конкретних інститутів у цьому процесі. Він досліджує, які функції виконують різні органи та інші структурні одиниці в розподілі влади між виконавчою, законодавчою та судовою гілками. Він передбачає важливість створення чітких інституційних механізмів, які регулюють взаємодію між владними структурами. Можливий аналіз того, як інституції взаємодіють між собою та як ця взаємодія впливає на розподіл влади. Наприклад, чи існують механізми збалансованості влади, що перешкоджають концентрації влади в одних руках?

Передбачається вивчення того, як змінюються інституційні системи з часом і як ці зміни впливають на розподіл влади. Зокрема, як інституції адаптуються до змін у суспільстві та його потреб.

Цей підхід допомагає розглядати розподіл влади не лише як абстрактний принцип, але і як систему інституційних взаємозв'язків, яка визначає реальний механізм функціонування влади в державі. Він підсилює розуміння того, як структура та взаємодія інститутів впливають на стабільність та ефективність правової системи.

Компаративістський підхід базується на порівняльному аналізі різних систем розподілу влади для виявлення спільних та відмінних особливостей, що сприяє розвитку теоретичних концепцій. Таке порівняння охоплює різні типи держав (парламентські, президентські, змішані тощо), а також вивчення різних періодів в історії [97].

На основі порівняльного аналізу створюються теоретичні концепції, які пояснюють чи узагальнюють виявлені закономірності та тенденції у розподілі влади, розглядається можливість адаптації теорій та концепцій, розроблених на основі одного порівняння, до інших держав. Такі порівняння та, відповідно, застосування компаративістського підходу, призводять до розширення нашого розуміння різноманітності форм та функцій розподілу влади в світі.

Методологія сучасного дослідження повинна враховувати сучасні виклики та трансформації, такі як глобалізація, розвиток технологій та зміни у суспільстві, щоб адаптувати принцип розподілу влади до нових реалій. Тому логічним видається використання інноваційного підходу до вивчення та аналізу поняття розподілу влади у сучасній державі.

Інноваційний підхід включає в себе розуміння глобальної перспективи. [24, с. 140]. Тут ставиться питання про те, як розподіл влади впливає на міжнародні відносини та які нові елементи додає глобальний аспект до концепції розподілу влади. Досліджується вплив технологій на розподіл влади, зокрема в контексті цифрової демократії та змін у спілкуванні між владою та громадянами через інтернет та соціальні мережі.

Цей підхід допомагає зрозуміти, які виклики виникають перед сучасними державами та як принципи розподілу влади можуть адаптуватися для вирішення нових завдань у світі, що стрімко змінюється.

Досліджені методологічні засади дозволяють глибше розуміти та аналізувати принцип розподілу влади у сучасних державах, розкриваючи його комплексність та взаємодію з різними сферами життя суспільства.

Висновки до 1 розділу

Витоки доктрини розподілу влади мають свої коріння в античних філософських концепціях, які підкреслювали необхідність збалансованої взаємодії різноманітних форм правління. Середньовічні мислителі вносили вклад у розвиток цієї ідеї з позиції думок щодо обмеження влади та розподілу функцій між церковною та світською владою. Філософи Просвітництва та епохи революцій висували концепції гарантування прав громадян та розподілу влади для запобігання її зловживанням.

Промислова та національна революції сприяли формуванню концепції демократії та визначенню ролі громадянського суспільства у розподілі влади. Конституційні ідеї та права людини стали важливими елементами доктрини. Думка філософів Просвітництва визначила необхідність розподілу влади між виконавчою, законодавчою та судовою гілками. Декларація прав людини і громадянина закріпила ці принципи, підкреслюючи їх невід'ємність для гармонійного функціонування суспільства та захисту прав і свобод.

Сучасні тенденції визначаються новими викликами, такими як глобалізація, технологічні інновації та розширення ролі громадянського суспільства. Тому генеза формування доктрини розподілу влади в сучасних державах продовжує відбивати реалії сучасного світу.

Теоретичні підходи до розуміння принципу розподілу влади – класичний, трансформаційний та інноваційний – визначаються вивченням концепцій, які допомагають удосконалювати системи управління в сучасних державах. Ці підходи відображають розвиток ідеї розподілу влади від її історичних засад до розуміння її в сучасному контексті, передбачаючи постійний аналіз та адаптацію щодо сучасних викликів.

Розподіл влади розглядається не як лише правова доктрина та принцип, але й цінність, концепція, механізм захисту прав людини та система управління. Дослідження цього поняття з цих теоретико-правових засад розширює розуміння його ролі та значення у сучасних державах.

Визначивши розподіл влади як правову доктрину та конституційний

принцип, можна стверджувати, що він полягає у розділенні владних повноважень та функцій між різними гілками чи органами влади. А його мета полягає в створенні балансу між виконавчою, законодавчою та судовою владами, уникненні концентрації влади в руках одного органу чи особи.

Розподіл влади, визначений як принцип державного устрою, відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, ефективності та захисту прав людини в сучасних державах. Цей принцип сприяє функціонуванню кожної гілки влади в незалежному режимі, враховуючи при цьому конституційні обмеження, та взаємодію з іншими гілками з метою забезпечення справедливого та законного управління.

Методологічні засади дослідження розподілу влади у сучасних державах визначаються міждисциплінарним підходом, який враховує різноманітні виміри цього поняття. Цивілізаційний, інституційний та компаративістський підходи допомагають розглядати розподіл влади з різних точок зору, враховуючи історичні, культурні та інші особливості кожної держави.

В контексті вказаного можна зазначити, що розподіл влади – це не лише правовий принцип, але й невід'ємна частина демократичних традицій та гармонійного функціонування сучасних держав.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

2.1. Інститут законодавчої влади: роль, структура та функції

Термін «інститут держави» має дві різні конотації, кожна з яких визначається контекстом. У більш загальному розумінні, інститут держави означає один із соціальних інститутів, спрямований на виділення та організацію публічної влади в межах суспільства. Цей інститут можна розглядати як автономну організаційно-функціональну структуру, що ґрунтується на правових нормах і принципах, та виконує специфічні функції в загальній структурі державного існування.

Інша аспектність терміна «інститут держави» пов'язана з академічним та правовим використанням, де він вказує на систему формальних правил, установ, традицій та процедур, які складають основу державного устрою. Він може включати конституційні норми, законодавчі органи, виконавчі структури та судові установи.

Важливо відзначити, що інститут держави визначається не лише формальними структурами, але і функціональними обов'язками, які він виконує в забезпеченні правопорядку, захисті прав та функціонуванні суспільства в цілому. Ця концепція наголошує на важливості взаємодії інститутів для стабільності та розвитку держави.

Існують два основних типи інститутів держави, які визначаються їхньою організаційною та функціональною спрямованістю [23, с. 131]. До організаційних інститутів держави належать ключові структури, що формують систему уряду та його функціонування. До цих інститутів відносять:

1. Інститут президента. Це орган, який представляє вищий рівень виконавчої влади та відповідає за символічне та представницьке керівництво державою.

2. Інститут парламенту. Орган, що представляє законодавчу владу та відповідає за прийняття та ухвалення законів, контроль за виконавчою владою, а також представницьку функцію.

3. Інститут уряду. Включає в себе керівний орган виконавчої влади, який здійснює владні повноваження та реалізує політику держави, зазвичай на чолі з прем'єр-міністром.

4. Інститут місцевих органів виконавчої влади. Органи, що відповідають за управління на місцевому рівні та вирішення конкретних питань у рамках визначених компетенцій.

Функціональні інститути зосереджуються на різних аспектах функціонування системи влади та контролю. До них відносять:

1. Інститут виборів і референдуму. Визначає процеси демократичного вибору та прийняття рішень через голосування.

2. Інститут адміністративного контролю: Орган, що здійснює нагляд за виконавчими органами та їхньою діяльністю.

3. Інститут конституційного контролю. Забезпечує дотримання конституційних норм та вирішує конституційні питання.

Ці два типи інститутів спільно формують систему влади та забезпечують правильне функціонування держави.

Розподіл влади між різними інститутами держави визначається також за допомогою принципу розподілу влади [81, с. 44], що включає, як організаційний, так і функціональний аспекти щодо управління державою. Основні інституції держави, які впливають з цього принципу, включають:

1. Інститут законодавчої влади. Основний орган, що визначає та приймає закони. Зазвичай представлений парламентом або іншим законодавчим органом, він відіграє ключову роль у формуванні правового базису держави.

2. Інститут виконавчої влади. Орган, відповідальний за виконання законів та реалізацію політики, яка приймається законодавчою владою. Його головним представником є уряд або глава виконавчої влади.

3. Інститут глави держави. Особа або орган, що представляє державу на національному та міжнародному рівнях. Йому може належати символічне керівництво та представницькі функції.

4. Інститут судової влади. Включає в себе органи, які вирішують судові питання, розглядають справи та забезпечують виконання законів. Суди грають ключову роль у забезпеченні правосуддя та захисті прав і свобод громадян.

5. Інститут контрольної влади. Орган чи механізм, який відповідає за нагляд та контроль за діяльністю інших гілок влади для забезпечення їхньої відповідності закону та конституції. Це можуть бути аудиторські та контрольні органи.

Ці інститути утворюють систему влади, яка розподілена для забезпечення ефективного та збалансованого управління державою.

Інститути держави еволюціонують протягом історичного розвитку, віддзеркалюючи зміни у суспільних уявленнях, політичних угодах та культурному впливі [32, с. 6]. Виникають нові інститути, а деякі можуть втрачати своє існування.

Наприклад, інститут абсолютної монархії, що характеризувався необмеженим владарюванням монарха, втрачає свою актуальність у більшості сучасних країн. Замість цього розвиваються конституційні монархії або республіканські форми правління, де влада обмежена конституційними рамками і законами.

У той же час, сьогодення свідчить про зростання важливості нових інститутів, таких як інститут прав людини [7, с. 11], екологічних стандартів [8], технологічного прогресу [68] тощо. Ці інститути виникають у відповідь на нові виклики і потреби сучасного суспільства. Еволюція інститутів держави відбувається в контексті змін у суспільстві та світовому порядку, що відображається в їхніх функціях, структурі та способах функціонування.

Принцип розподілу влади є однією з основних концепцій сучасних держав. Зазвичай, система центральних органів влади ґрунтується на трьох

основних гілках влади: законодавчій, виконавчій та судовій. Додатково, деякі країни виділяють такі гілки влади, як: аудиторська (контрольна) влада, яка займається перевіркою фінансової діяльності державних установ та визначенням їхньої ефективності (незалежні органи аудиту часто виконують саме цю функцію); виборча влада, яка включає в себе виборчі органи та процеси, що дозволяють громадянам обирати представників у законодавчі та інші органи влади в державі; та установча влада, яка визначає порядок та процедури щодо призначення різних осіб на державні пости, створення організаційних структур тощо.

Законодавча влада у сучасних представницьких державах здебільшого базується на принципах представницької демократії, де влада належить народу, який передає свої повноваження обраним представникам через виборчий процес [28, с. 45]. Це важливий аспект сучасних держав.

Представницька демократія реалізується, коли громадяни обирають своїх представників на визначений термін, які потім приймають рішення в інтересах своїх виборців. Це дає можливість народові брати участь у прийнятті рішень через свої обраних представників.

Важливою рисою представницької демократії є верховенство закону, що означає, що дії законодавчих органів повинні відповідати конституції та іншим законам. Це обмеження гарантує дотримання прав та свобод громадян. Повноваження законодавчих органів обмежені сутнісними принципами, які впливають з самої ідеї представницької демократії. Це означає, що представники повинні діяти в інтересах громадян, зберігаючи легітимність своєї влади. А також існують політико-юридичні обмеження, коли дії законодавчих органів повинні відповідати як політичним, так і юридичним реаліям. Це включає відповідність політичним цілям та принципам, а також дотримання конституційних принципів.

Таке поєднання представницької демократії та верховенства закону допомагає забезпечити баланс влади та захист прав та інтересів людини та громадянина у сучасних державах.

Законодавча влада в сучасних державах виконує низку ключових функцій, які визначають її роль у системі розподілу влади та забезпеченні демократичних принципів.

1. Законодавча функція, яка пов'язана з прийняттям законів. Основною функцією парламенту є створення, обговорення та прийняття законів. Це важливий аспект, оскільки закони визначають правила та стандарти, які регулюють життя суспільства.

2. Представницька функція. Парламент виступає в якості органу, що представляє різні соціальні групи та інтереси населення. Це дозволяє забезпечити широкий спектр представництва в законодавчих органах.

3. Установча функція. Парламент визначає осіб, які обійматимуть ключові державні посади. Це може включати призначення президента в деяких країнах, прем'єр-міністра, міністрів та інших високопосадовців.

4. Функція контролю та відповідальності [69]. Парламент активно обговорює та контролює основні напрямки урядової політики. Дебати та взаємодія допомагають формувати рішення, спрямовані на добробут суспільства. Парламент здійснює контроль за бюджетним процесом, розглядає та затверджує бюджет. Контроль за виконанням бюджету дозволяє встановлювати ефективність витрат.

Парламент, у контексті демократичної держави, становить невід'ємну та ключову складову її політичної системи. Його роль у законодавчому процесі та представницькій функції надають йому вирішальне значення у визначенні політичного ландшафту та влади в країні.

В демократичній парламент є механізмом, через який громадяни виражають свою волю та визначають перспективи свого розвитку. Обраний народом через вільні та регулярні вибори, парламент відображає різноманіття інтересів, поглядів та переконань громадян. Його склад визначається на підставі виборчих округів або інших прозорих методів, забезпечуючи рівноправність та рівні можливості для участі.

Парламент є органом, що визначає закони, які регулюють життя

суспільства. Законодавча діяльність парламенту включає у себе розробку, обговорення та прийняття законів, а також контроль за їх виконанням. Цей процес сприяє створенню правової системи, яка відповідає потребам і цінностям громадян.

Парламент є ключовим інститутом легітимної державної влади. Обрання парламенту на підставі виборів, що відбуваються за визначеними правилами, надає йому легітимність. Це означає, що парламент володіє правом та моральною силою представляти інтереси громадян та приймати рішення від їхнього імені.

В демократичній державі парламент служить форумом для вільного висловлення думок, обговорення різноманітних поглядів та представлення альтернативних точок зору. Відкрита політична полеміка та гласність сприяють взаєморозумінню між представниками різних політичних сил, а також забезпечують можливість для громадян відстежувати та розуміти процеси, які визначають їх життя у суспільстві [100, с. 142].

Парламент впливає на формування уряду, контролює виконавчу владу та здійснює функцію нагляду за її діяльністю. Це сприяє збалансованості влади та запобігає зловживанням влади.

Термін «парламент» є універсальним, але тільки в деяких країнах, таких як Велика Британія, Індія, Канада, Японія, орган законодавчої влади безпосередньо називається парламентом. У інших країнах цей орган має різні назви, наприклад, Сейм в Польщі, Фолькетинг в Данії, Альтинг в Ісландії, Конгрес в США, Верховна Рада в Україні.

Парламенти в різних країнах можуть мати різні організаційні структури, що визначаються політичними, історичними та конституційними факторами. Одним з ключових аспектів організації парламентської влади є наявність однієї або двох палат.

У федеральних державах, таких як Сполучені Штати Америки, Німеччина чи Австралія, парламенти складаються з двох палат. Одна палата представляє національний рівень і виражає інтереси народу, тоді як інша

палата представляє суб'єкти федерації чи провінції. Прикладами є Палата представників і Сенат у США або Бундестаг і Бундесрат в Німеччині. Обидві палати, в принципі, мають рівні законодавчі повноваження, хоча в деяких випадках одна з них може мати спеціальні функції або визначені повноваження [84].

У країнах, де парламент має лише одну палату, таку систему називають однопалатною або однокамерною. Вони можуть використовуватися в парламентських монархіях, республіках чи інших політичних системах. Наприклад, в Данії, Швеції та Норвегії є однопалатні парламенти.

Також, окрім питань організаційної структури, важливо враховувати роль глави держави в парламенті. Наприклад, в історичному контексті, у такій державі, як Річ Посполита, глава держави мав особливу роль у парламентській системі. У сучасному світі подібну роль можна відзначити у Великій Британії з її конституційно-монархічною системою, де король виступає як формальний глава держави і має свої обов'язки у парламенті.

Керівництво парламентом зазвичай є важливим аспектом його функціонування. У багатьох країнах однією з форм керівництва є посада голови парламенту. Голова, який може також мати інші титули, такі як спікер чи президент парламенту, відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної роботи парламентської системи.

Голова парламенту виступає в якості офіційного представника парламенту у взаєминах з іншими органами влади, громадськістю та міжнародними партнерами. Він часто взаємодіє з главою держави, урядом і іншими інституціями для забезпечення співпраці з ними.

Однією з основних функцій голови парламенту є керівництво дебатами та голосуванням під час засідань. Він відповідає за забезпечення високого рівня дисципліни, захист прав і привілеїв депутатів, а також за здійснення об'єктивних та справедливих процедур.

У багатьох системах голова парламенту координує роботу парламентських комітетів і органів. Він може виступати як посередник між

фракціями чи політичними силами, сприяючи діалогу та досягненню консенсусу.

Колегіальні органи, такі як президії, можуть існувати для розгляду стратегічних питань та прийняття важливих рішень, але їхні функції та вплив можуть варіюватися від країни до країни.

Формування комісій є важливим елементом роботи парламентської системи. Парламент, складаючись з палат та різноманітних комісій, створює основу для вивчення, обговорення та розгляду питань, що входять до його компетенції. Різні види комісій (у тому числі слідчих) виконують різноманітні функції, сприяючи ефективному функціонуванню парламентської системи та уряду [73, с. 49].

Постійні, тимчасові, змішані та спеціальні комісії визначають широкий спектр областей, які можуть бути вивчені та відділені для подальшого розгляду. Постійні комісії зазвичай спеціалізуються в певних сферах, наприклад, з питань бюджету, законодавства чи закордонних справ. Тимчасові комісії можуть утворюватися для вивчення конкретних проблем або подій.

Погоджувальні комісії, як найпоширеніший тип, відіграють ключову роль у вирішенні розбіжностей між палатами. Вони сприяють досягненню консенсусу та узгодженню рішень, що є важливим етапом в прийнятті законодавства.

Основним завданням комісій є попереднє обговорення законопроектів. Вони глибоко вивчають та аналізують пропозиції, вносять зміни та рекомендації, що допомагає вдосконалити текст закону перед його подальшим розглядом на сесіях. Поза цим, комісії можуть мати важливі повноваження, такі як законодавча ініціатива та контроль за урядом і апаратом державного управління. Це робить їх ключовими посередниками у взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками влади.

Повноваження парламенту зазвичай реалізуються під час сесій, періодів регулярних засідань парламентських органів. Порядок роботи під

час сесій формується регламентом, який визначає правила та процедури для ефективної роботи парламенту [57].

Що стосується саме українського парламенту, Верховної Ради України, то вона відіграє ключову роль у системі влади країни, а його головне завдання – здійснення законодавчої влади. Це призначення базується на конституційному принципі поділу влади, визначеному у статті 6 Конституції України [20, ст. 6]. Згідно з цим принципом, влада розподіляється між законодавчою, виконавчою та судовою гілками.

Стаття 75 Конституції надає Верховній Раді України статус єдиного органу законодавчої влади в державі [20, ст. 75]. Це означає, що жоден інший орган державної влади не має повноважень приймати закони. Конституційний Суд України підтвердив цей принцип, визнавши, що Верховна Рада є єдиним органом, що має повноваження приймати закони, що створює їй унікальне положення у системі української влади [66].

Законодавча діяльність Верховної Ради включає прийняття, зміну та скасування законів, регулювання важливих аспектів суспільного життя, а також визначення стратегічних напрямків розвитку країни [47, с. 22]. Парламент має велике значення в системі урядування, оскільки йому доручено представницьку функцію, вираження волі народу та надання легітимності законам.

Здатність Верховної Ради визначати та приймати закони визначає структуру та напрямки державної політики. Парламентські дії взаємодіють із виконавчою владою та судовою системою для забезпечення ефективного функціонування держави та захисту прав громадян.

Таке визначення Верховної Ради як єдиного законодавчого органу є критично важливим елементом для збереження демократії, легітимності та стабільності в Україні.

2.2. Виконавча влада та її інституціональні компетенції

Виконавча влада виступає однією з ключових гілок державної влади та відіграє важливу роль у функціонуванні сучасного державного устрою. За своїм призначенням вона відповідає за організацію та забезпечення виконання законів та інших нормативно-правових актів, координує реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики держави, а також здійснює заходи з охорони прав та свобод людини і громадянина [72, с. 36].

Однією з основних функцій виконавчої влади є забезпечення вертикальної підпорядкованості, яка визначається системою спеціально створених та наділених відповідною компетенцією органів. В цьому контексті ключову роль відіграють керівники державних органів та виконавчі структури на різних рівнях.

Відомий приклад виконавчої влади – це урядова система, у складі якої входять міністерства та відомства, що відповідають за конкретні галузі державного управління. Уряд, очолюваний прем'єр-міністром, має завдання забезпечити ефективне функціонування держави та виконання усіх законів.

Додатково, важливо відзначити, що виконавча влада не обмежується внутрішніми справами країни. Зовнішньополітичні відносини, оборона, економічний розвиток – усе це теж під її компетенцією. Зовнішня політика визначається главою держави (президентом) та виконується разом з дипломатичним корпусом та іншими відповідальними структурами.

Для виконання своїх обов'язків виконавча влада потребує особливих структур, що включають різноманітні органи із значною кількістю державних службовців як на центральному, так і на місцевому рівні. Ці органи формують виконавчу ієрархію, побудовану на принципах ієрархії та підпорядкування. Органи виконавчої влади мають право безпосередньо видачі наказів підлеглим органам, вказуючи їм, як слід діяти та розв'язувати різні питання, що в інших гілках влади не допускається.

В ряді країн главою виконавчої влади може бути глава уряду (наприклад, у Франції, Греції, Польщі) або глава держави (як у США), а також уряд (як у Ізраїлі та Україні). Глава виконавчої влади делегує частину

своїх повноважень органам і посадовцям нижчого рангу.

У структурі виконавчої влади розташовані органи примусу, такі як поліція, армія, в'язниці. Силовий характер виконавчої влади створює об'єктивні умови для можливої узурпації державної влади саме виконавчими органами. Тут надзвичайно важливою стає ефективна система обмежень і протидія, а також засоби політичної відповідальності, які здійснюються законодавчою владою (через правові закони), судовою владою (через судовий контроль) та контрольною владою (через конституційний контроль).

Організація виконавчої влади в ієрархічній структурі з визначенням центральної, а іноді і регіональної та місцевої влади, гарантує ясність і оперативність в реалізації ухвалених рішень [35, с. 2]. Якість роботи виконавчої влади і її результати служать показником ефективності державного управління в цілому. Стан економіки, політики, соціальної та культурної сфери життя суспільства, а також рівень життя кожної особи значною мірою залежать від ефективності роботи всієї системи виконавчої влади.

Уряд представляє собою вищий колегіальний орган виконавчої влади в державі. Він є найвищим органом управління, незалежно від ролі, яку відіграє глава держави. Назва уряду визначається конституцією та законами, і часто цей орган має офіційну назву, таку як Рада або Кабінет міністрів [54]. Голову уряду зазвичай називають прем'єр-міністром, головою Ради Міністрів, канцлером чи державним міністром.

В президентських республіках, де відсутня посада глави уряду, президент виступає в якості голови уряду. Його команді також можуть належати віце-прем'єр-міністр, міністри, що очолюють різні міністерства.

Існують різні принципи формування уряду, зокрема парламентський, напівпарламентський та позапарламентський [85, с. 152]. Перший ґрунтується на розстановці сил у парламенті і характерний для парламентарних монархій та республік. Другий використовується у змішаних республіках, а третій характерний для абсолютних монархій, де глава

держави самостійно формує уряд.

Унітарні держави мають один уряд, тоді як у федеральних державах існують федеральний уряд та уряди членів федерації. Уряди можуть бути однопартійними, коаліційними чи безпартійними, в залежності від того, чи є вони представниками однієї партії, кількох партій чи абсолютно безпартійними.

Крім того, в урядах нерідко формуються тимчасові чи уряди національної єдності в надзвичайних ситуаціях, таких як громадянська війна чи економічна криза.

Уряд, як виконавчий орган, відповідає за виконання законів та інших актів законодавчої влади, є відповідальним перед нею та підзвітним. Він веде поточне управління та видає нормативно-правові акти, що є обов'язковими для виконання.

У своїй різнобічній діяльності уряд спирається на множину органів державної адміністрації [55], які включають в себе міністерства, відомства, комісії та інші структури. У різних країнах перелік міністерств і центральних установ може відрізнятися. Незважаючи на це, всі ці органи виконавчої влади спрямовані на забезпечення національної безпеки, підтримання громадського порядку та оптимальне управління різними аспектами суспільства, включаючи економіку та соціальне будівництво.

Створення міністерств і відомств визначається конкретними завданнями, які стоять перед урядом. Крім того, при уряді можуть формуватися інші центральні структури, такі як комітет із зовнішньоекономічних зв'язків чи орган у справах релігій. До специфічних органів виконавчої влади належать і установи охорони правопорядку, такі як поліція [56], а також установи, відповідальні за виконання кримінальних покарань. Низку завдань виконавчої влади також вирішують органи державної безпеки та збройні сили [53].

Більшість країн має гнучку систему формування уряду, де відсутні жорстко фіксована структура та чисельний склад. Ці характеристики зазвичай

визначаються під час утворення нового уряду або його реорганізації. Процес створення уряду часто включає в себе врахування конкретних завдань та потреб держави, що може призводити до різноманітності його структури та складу в різних історичних та політичних контекстах.

Інститут парламентської відповідальності уряду визначається конституційною, а не судовою відповідальністю. Згідно з цим принципом, міністри несуть колективну, або солідарну відповідальність за політику та прийняті рішення уряду. Вони також несуть індивідуальну відповідальність за справи свого міністерства, що сприяє ефективному управлінню та визначенню особистого внеску кожного міністра в загальну роботу уряду.

Україна, як сучасна демократична країна, практикує систему виконавчої влади через Кабінет Міністрів, який відповідає за виконання законів та реалізацію політики. Важливим етапом в розвитку виконавчої влади в Україні є боротьба з корупцією та модернізація управлінських процесів для забезпечення ефективності та відкритості в системі державного управління.

Кабінет Міністрів України, як найвищий орган у системі виконавчої влади, відповідає за координацію роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та керує їхньою діяльністю з метою забезпечення виконання різноманітних заходів [59].

Якщо зосередитися на визначенні глави держави в системі виконавчої влади, то це конституційний орган та вищий посадовець держави, який виконує важливі функції у сучасних політичних системах. Ця посада не лише представляє країну на міжнародному рівні, але й символізує державність і є об'єднавчим фактором для народу.

У залежності від конституційних положень різних країн, глава держави може мати різні ролі [89, с. 84]. В багатьох країнах, таких як Велика Британія, монарх виступає як невід'ємна складова частина парламенту, здійснюючи функції глави держави та підписуючи закони, щоб вони стали чинними.

У інших країнах, таких як Єгипет або США, глава держави виступає як голова виконавчої влади і в той же час, як глава держави, здійснюючи

керівництво урядом та виконуючи символічні функції, пов'язані із державністю.

Також існують системи, де глава держави фактично не входить в жодну з гілок влади, концентруючись виключно на символічному представництві та єднанні нації. Це може бути типовою для країн, які мають фігуру президента або монарха, визначену тільки як главу держави, таких як Німеччина чи Італія. Таким чином, глава держави виконує різноманітні ролі в різних політичних системах, залежно від конституційних принципів та традицій кожної країни.

Якщо главу держави визначати залежно від форми правління та державного режиму, то він може виконувати різноманітні функції та мати різні ступені влади. Розрізняють номінального та реального главу держави, які займають відповідно символічні та дійсні посади у системі влади.

Номінальний глава держави, такий як імператор Японії або президент Індії, має обмежені повноваження і здійснює їх за вказівкою уряду. У таких випадках його роль може бути переважно ритуальною, виступаючи як символ держави та представляючи її на міжнародній арені.

Реальний глава держави має активну участь у прийнятті рішень та виконанні повноважень. Наприклад, король Марокко чи президент США володіють владними повноваженнями, які включають у себе управління країною та прийняття стратегічних рішень.

Глава держави може бути одноосібною або колегіальною постаттю. Більшість країн має одноосібного главу держави, такого як монарх або президент, який відіграє вирішальну роль у політиці та управлінні країною. У той час як колегіальний глава держави є постійно діючим органом парламенту, який обирається для виконання важливих функцій. Прикладами таких систем є Державна рада на Кубі та Федеральна Рада у Швейцарії, яка одночасно є органом уряду [77, с. 148].

Додатково, існують унікальні моделі, такі як "двоголова президентура" в Ірані, де повноваження глави держави розділені між духовним лідером та

президентом республіки. У Боснії та Герцеговині главу держави представляє Президія, до складу якої входять три члени різних етнічних груп. В інших країнах, таких як Об'єднані Арабські Емірати та Малайзія, існують форми "колективного монарха" та "виборного монарха" відповідно.

Глава держави володіє рядом важливих повноважень, які мають загальне застосування у більшості країн. Однією з основних функцій є скликання сесій парламенту, що визначає розпочаток його роботи та розгляд питань національного значення. Глава держави має право публікації законів, роблячи їх офіційними та обов'язковими для виконання.

Повноваження глави держави [20, ст. 106] також можуть включати право розпуску парламенту, іноді обмежене розпуском лише нижньої палати. Повноваження глави держави стосовно уряду розглядаються у контексті формування та затвердження кабінету міністрів. Глава держави може формувати уряд або визначати свою згоду на складання уряду, а також мати право звільняти міністрів і висилати уряд у відставку. Ці повноваження, хоча і часто є формальним актом, визначають структуру та дії виконавчої влади.

До інших важливих повноважень глави держави входить призначення суддів, надання громадянства і права притулку, укладання та ратифікація міжнародних угод, призначення дипломатичних представників, а також влада нагороджувати та помилювати засуджених осіб. Реалізація цих повноважень практично залежить від конкретної форми правління та реального становища глави держави в політичному процесі [61, с. 581].

Наприклад, у монархіях, где глава держави - монарх, його повноваження включають право призначення верхньої палати парламенту та затвердження законів. Також він може визначати главу уряду та міністрів, враховуючи думку парламентської більшості. Хоча формально монарх є верховним головнокомандуючим і представляє країну на міжнародній арені, фактично ці повноваження зазвичай здійснюються урядом чи відповідними міністрами.

Роль монарха в сучасному світі різноманітна і залежить від форми

правління та політичних традицій конкретної країни. У абсолютних монархіях, таких як Саудівська Аравія чи Бахрейн, монарх володіє необмеженою владою. У цих країнах посаду прем'єр-міністра зазвичай займає найближчий родич монарха, що підкреслює монархічний характер влади.

У дуалістичних монархіях, таких як Японія чи Іспанія, монарх самостійно підбирає та призначає міністрів, які реально очолюють уряд. Такий підхід вказує на те, що монарх не лише символічно, а й практично бере участь у керівництві державою.

У парламентарних монархіях, як от Об'єднане Королівство, монарх виконує роль символу та представника країни, але йому не надається право правління. Фактично уряд очолюється прем'єр-міністром, який формується на підставі політичної більшості в парламенті.

У більшості інших країн главою держави є президент, що обирається за різними процедурами. Президент виконує ряд ключових функцій, таких як прийняття іноземних дипломатичних представників, призначення послів, ратифікація міжнародних угод. Він часто є верховним головнокомандувачем збройними силами, має право розпускати парламент у деяких країнах та може ветовати закони. Такий розмаїтий спектр повноважень президента визначається конкретною конституцією кожної країни.

Важливо також враховувати, що в Сполучених Штатах, наприклад, президент обирається голосуванням окремо від парламенту, і його влада не обмежується підконтрольністю парламенту. Ця система відрізняється від багатьох парламентських країн, де глава держави обирається або непрямым голосуванням парламенту, або здійснюється іншими способами.

У різних типах республік – парламентарних і президентських – роль та повноваження президента різняться, визначаючи структуру та функціонування політичної системи країни.

У президентських республіках, до яких, наприклад, належить Сполучені Штати, президент обирається незалежно від парламенту та

здійснює великий вплив на владні процеси. Президент є одночасно главою держави та уряду, має право призначати високопоставлених посадовців і видає укази, регулюючи різні аспекти державного життя. У такій системі президентська влада може бути доволі широкою, і він несе основну відповідальність перед народом [87, с. 31].

У парламентарних республіках, наприклад, у Великобританії чи Індії, роль президента є менш визначною і активною. Президент є символом держави, але реальна влада зосереджена в руках глави уряду (прем'єр-міністра) та парламенту. Президент може виконувати лише формальні обов'язки, такі як прийняття іноземних дипломатичних представників чи ратифікація міжнародних угод.

Зазначимо, що існують також республіки змішаного типу, які комбінують елементи обох систем. Наприклад, Франція має президентську республіку, але глава держави має обмежену роль у внутрішніх справах, в той час як президент зберігає важливі повноваження в сфері закордонної політики та оборони.

Ці різноманітні форми визначення ролі президента свідчать про гнучкість політичних систем і можливість адаптації до конкретних історичних та культурних умов кожної сучасної держави.

Таким чином, виконавча влада є ключовою складовою державного управління, відповідаючи за організацію та виконання законів, забезпечення внутрішньої та зовнішньої політики, а також захист прав і свобод громадян. Ця гілка влади допомагає забезпечити ефективність та стабільність державного устрою. Інституціональні компетенції виконавчої влади включають управління економікою, соціальною політикою, зовнішньою справою, та інші важливі аспекти життя держави.

2.3. Інститут судової влади у сучасній державі

Судова влада є однією з фундаментальних гілок влади в демократичних

системах, виконуючи ключову роль у забезпеченні правової стабільності та захисті прав та свобод громадян. Організація та функціонування судової системи засновані на ряді принципів, спрямованих на забезпечення незалежності та справедливості судових рішень.

Визначення ролі судової влади в конституціях країн і законодавстві встановлює основні принципи, які гарантують ефективність та незалежність судів. Наприклад, недоторканність суддів, що означає, що їхні рішення та дії не підлягають неправомірному втручання з боку інших гілок влади чи сторін у справі, є однією з ключових гарантій незалежності. Тривалість призначення або обрання суддів на довічний строк сприяє уникненню політичного тиску та забезпечує стабільність в судовій системі.

Демократичні принципи, які визначають роботу судової влади, включають рівність перед законом та судом, що передбачає рівні права та можливості для всіх громадян незалежно від їхнього статусу чи влади; участь у розгляді справи засідателів і присяжних, що забезпечує широкий погляд на справу та визначення судовим органом відповідності дій підсудного; та право на захист, що гарантує кожному оскарженому право представляти свою позицію та захищати свої інтереси перед судом [95, с. 174].

Важливо також враховувати, що в різних юрисдикціях можуть існувати відмінності у впровадженні цих принципів в практику, в залежності від конкретного законодавства та історичних традицій.

З погляду реалізації права та судової влади можна відзначити, що поняття "правосуддя" та "судова влада" хоча і перетинаються, але не є абсолютно тотожними. Правосуддя розглядається як конкретний вид соціальної діяльності, основною метою якої є захист порушених чи оспорюваних прав шляхом залучення судової влади.

Судова влада виступає як інструмент реалізації правосуддя і має визначені принципи та завдання. Ефективність судів визначається трьома ключовими складовими: швидкість та оперативність у вирішенні спорів, обґрунтованість і законність прийнятих рішень, а також забезпечення їх

виконання [49, с. 116].

Швидкість і оперативність вирішення спорів визначається швидкістю судочинства та відсутністю непотрібної бюрократії, що сприяє ефективній роботі правосуддя. Обґрунтованість рішень відображає здатність суддів виправдати свої вирішення на підставі адекватного аналізу доказів та законодавства. Забезпечення виконання рішень розкриває механізми, спрямовані на фактичне виконання прийнятих судових рішень.

Слід врахувати, що забезпечення ефективності судової влади визначається не лише самими судами, але й ефективністю всієї судової системи, включаючи доступність до правосуддя та відповідність законодавства міжнародним стандартам судової практики [58].

У сучасному правовому контексті можна виділити дві основні моделі судових систем: змагальну та слідчу. Змагальна судова система відрізняється тим, що сторони конфлікту, представлені своїми адвокатами, вступають у безпосередній диспут перед судом. Однією з ключових рис цієї системи є те, що сторони мають можливість активно контролювати хід судового процесу та виступають головними учасниками у вирішенні спору.

Важливою особливістю змагальної судової системи є те, що роль судді наближається до третейського судді, який виступає в ролі нейтрального арбітра. У випадку наявності присяжних суддя не вирішує питання про те, хто правий чи винен, але допомагає узгоджувати думки сторін та не втручається в ухвалення окремих рішень.

Слід зауважити, що змагальна судова система часто характерна для держав із прецедентною правовою системою, де рішення суду може стати прецедентом для подальших подібних справ. Важливо враховувати, що ця модель сприяє більш активній участі сторін у судовому процесі, підвищуючи ступінь їхнього впливу на вирішення спору [52, с. 46].

У слідчій системі судового врегулювання ключова роль визначається на етапі попереднього розслідування, де багато залежить від документальних доказів. Однією з відмітних рис цієї системи є те, що суддя, по суті, виступає

як провідний слідчий, ведучи справу на основі зібраних документів та доказів. У цьому контексті суддя бере на себе функцію розслідування фактів і прагне встановити об'єктивну істину у справі.

Неявною особливістю слідчої системи є те, що суд присяжних за традицією не використовується. У цій системі адвокати, хоч і мають своє місце у процесі, не виступають головними дійовими особами, оскільки велика частина рішень залежить від дій судді під час розслідування.

Важливо відзначити, що слідча система частіше використовується в державах з Романо-Германською правовою системою, де роль законодавчих актів та їхнє визначення важливі для вирішення правових питань. Ця система спрямована на ретельне вивчення справи на ранніх етапах, покладаючи відповідальність за встановлення обставин справи на суддю.

Сучасні тенденції в сфері правових систем свідчать про зближення прецедентної та законодавчої моделей, а також взаємне використання різних елементів організації судової діяльності [79, с. 15]. Одним із визначальних прикладів цього зближення є поширення практики суду присяжних у державах континентальної Європи.

Традиційно континентальна Європа відзначалася застосуванням Романо-Германської правової системи, де основним джерелом права є закони та правові акти. Прецеденти відігравали менш значущу роль порівняно з країнами з Англо-Американською правовою традицією, де прецеденти мають велике значення.

Однак сучасні виклики і потреби призвели до змін у підходах. Деякі країни континентальної Європи вирішили впроваджувати суд присяжних, щоб забезпечити більш активну участь громадян у правосудді та забезпечити демократичний вимір судового процесу. Це свідчить про певне зближення традиційних моделей, правову акультурацію і взяття кращих практик одна від одної для досягнення більш ефективної та справедливої системи правосуддя.

Судова влада в сучасних правових системах зазвичай здійснюється в двох формах: одноосібно суддею, особливо при розгляді незначних

правопорушень, або судовою колегією, дотримуючись встановленої законом процедури. Ці дві форми дії судової влади сприймаються як важливі елементи забезпечення справедливості та правопорядку в суспільстві.

Коли розглядаються незначні правопорушення або вирішуються питання, що не потребують широкого обговорення та розгляду, іноді суддя може діяти самостійно. Це розвантажує судову систему та дозволяє ефективно вирішувати рутинні справи.

У випадках більш складних чи принципових справ, формується судова колегія, що складається з групи суддів, для забезпечення об'єктивності та глибшого розгляду справи. Важливим аспектом цього процесу є дотримання встановленої законом процедури, що гарантує справедливий судовий процес.

Межі дії судової влади визначаються нормами, що регламентують право на звернення в суд, а також принципами права [94, с. 132]. Це означає, що судді мають додержуватися чітко визначених правил і зобов'язань у межах своєї компетенції, забезпечуючи справедливість та рівність перед законом.

Основні функції судової влади в сучасних державах включають ряд ключових аспектів, які спрямовані на забезпечення справедливості та правопорядку в суспільстві:

1. Охоронна функція (охорона прав і свобод). Судова влада виступає арбітром і забезпечує охорону прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів всіх суб'єктів права. Ця функція передбачає захист від неправомірних дій та порушень.

2. Функція правосуддя (захист та відновлення порушених прав). Судова влада відповідає за прийняття обґрунтованих рішень у справах, спрямованих на захист та відновлення порушених прав громадян та юридичних осіб.

3. Контрольно-наглядова функція (заборона неправових рішень інших гілок влади). Судова влада має контрольно-наглядову функцію, яка включає в себе заборону рішень, які прийняті іншими гілками влади, якщо вони суперечать праву або конституційній законності. Це здійснюється через конституційний нагляд та судовий контроль.

Ці функції спільно визначають роль судової влади у забезпеченні справедливості, правовідносин та захисту прав людини у сучасній державі [96, с. 224].

Судова влада, у сучасних правових системах, виступає не лише як орган, що вирішує конкретні справи, але й як ключовий гарант справедливості та правової стабільності в суспільстві. Отже, зазначена влада виконує кілька важливих функцій, спрямованих на забезпечення дотримання прав та законів.

1. Захист від безрозсудних законів. Судова влада має обов'язок перевіряти конституційність законів та інших нормативних актів. У випадку, якщо закон вважається безрозсудним чи протиставляється конституції, суд володіє повноваженням визначити його недійсність чи невідповідність основним правам і свободам.

2. Відповідальність виконавчої влади. Судова влада виступає як засіб контролю за діями виконавчої влади. Суди вирішують справи, в яких виконавча влада може бути притягнута до відповідальності за недотримання чи перевищення повноважень. Це забезпечує баланс влади та уникнення зловживань.

3. Захист прав громадян. Суди виступають в ролі захисників прав та свобод громадян від свавілля та недопущення порушень їхніх законних інтересів. Процедури, які забезпечуються судами, дозволяють громадянам вирішувати свої правові конфлікти та отримувати справедливий захист.

Важливим аспектом є те, що сучасна судова система не обмежується лише національним рівнем. З'являються міжнародні та регіональні суди, такі як Європейський суд з прав людини чи Міжнародний кримінальний суд, які розглядають справи з порушень прав людини та злочинів проти міжнародного права. Це підкреслює важливість судової влади в глобальному контексті та розвиток міжнародного права.

Судова влада України, відповідно до статті 6 Конституції України, виступає однією з трьох гілок влади, разом із виконавчою та законодавчою

гілками [20]. Завданням судової влади є забезпечення справедливості, захист прав і свобод громадян, а також вирішення спорів і конфліктів у відповідності до закону.

Органи судової влади в Україні виконують свої повноваження в рамках, визначених Конституцією України та законами країни. Кожному громадянину гарантується судовий захист, що дозволяє спростовувати недостовірну інформацію про себе та членів сім'ї, а також право вимагати вилучення такої інформації. Крім того, громадяни мають право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої неправомірним збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації.

Згідно з принципами правової держави, в Україні не допускається створення та функціонування організаційних структур політичних партій у виконавчих та судових органах, військових формуваннях, державних підприємствах, навчальних закладах та інших державних установах. Заборона діяльності об'єднань громадян може бути застосована лише в судовому порядку, що відповідає принципам рівності перед законом і доступу до справедливого суду [75, с. 3].

Відповідно до конституційних засад поділу влади в Україні, судова влада виконується незалежними та безсторонніми судами, які утворені відповідно до закону. Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні, що здійснюють правосуддя в рамках відповідних судових процедур, як це визначено у статті 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [58].

Суд, діючи на засадах верховенства права, гарантує кожному громадянину право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, які закріплені Конституцією і законами України. Також враховується виконання міжнародних зобов'язань, оскільки згода на обов'язковість міжнародних договорів надана Верховною Радою України, згідно зі статтею 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [58].

Такий підхід підкреслює важливість незалежності судової системи від

інших гілок влади, що забезпечує справедливість і захист прав і свобод кожного громадянина.

Згідно з нормами Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», організація судової влади в Україні ґрунтується на ряді основоположних засад. Основні принципи визначають структуру та функції судової системи та забезпечують важливі правові гарантії громадянам [65, с. 49].

1. Незалежність судів. Ця засада передбачає, що суди діють незалежно від інших гілок влади. Незалежність судів є важливим елементом для забезпечення справедливості та захисту прав і свобод громадян.

2. Право на справедливий суд. Кожен громадянин має право на розгляд своєї справи незалежним і безстороннім судом. Це право гарантує, що кожна особа може очікувати об'єктивного та неупередженого розгляду своєї справи.

3. Право на повноважний суд. Громадяни мають право на розгляд їх звернень судом, який володіє відповідними повноваженнями та компетентністю для вирішення конкретного типу справ.

4. Рівність перед законом і судом. Всі громадяни мають рівні права та обов'язки перед законом та судом. Немає місця дискримінації або пільгам на підставі приналежності до певної раси, кольору шкіри, релігії, політичних переконань тощо.

5. Професійна правнича допомога. Забезпечення громадянам доступу до професійної правничої допомоги для забезпечення ефективного захисту їхніх прав.

6. Гласність і відкритість судового процесу. Судові засідання та рішення повинні бути відкритими для громадськості, яка має право бути ознайомленою з судовим процесом.

7. Мова судочинства і діловодства в судах. Гарантує право учасників судового процесу виступати та розуміти усі матеріали мовою, якою вони володіють.

8. Обов'язковість судових рішень. Рішення суду є обов'язковими для

виконання всіма зацікавленими сторонами та органами влади.

9. Право на перегляд справи та оскарження судового рішення. Забезпечується право на апеляцію та перегляд рішення вищими судовими інстанціями.

Інститут судової влади у сучасній державі відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості, захисті прав громадян і контролі за додержанням законів. Заснований на принципах незалежності, доступності та відкритості, він забезпечує судовий захист, об'єктивність судових рішень та правовий порядок у суспільстві. У сучасних демократичних країнах інститут судової влади є важливою ланкою системи розподілу влади, сприяючи забезпеченню правової стабільності та гармонії в суспільстві.

Висновки до 2 розділу

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що законодавча влада відіграє ключову роль у демократичному суспільстві, забезпечуючи правову стабільність та визначаючи права та обов'язки громадян. Її основне призначення полягає в прийнятті, зміні та скасуванні законів, регулюючи різні аспекти суспільного життя. Структура законодавчої влади може варіюватися в різних країнах, включаючи однопалатні та двопалатні парламенти, що може впливати на взаємодію з іншими гілками влади.

Функції парламенту включають законодавчу діяльність, представницьку, установчу та функцію контролю та відповідальності. Ці функції дозволяють законодавчій владі забезпечувати ефективний контроль над урядом та представляти інтереси різних соціальних груп.

Інститут законодавчої влади є еволюційним, здатним адаптуватися до суспільних, економічних та політичних змін. Його роль і функції можуть змінюватися для вдосконалення демократичних процесів та відповідно до потреб сучасного суспільства. Законодавча влада, як невід'ємна частина демократичних систем управління, сприяє рівновазі між владою та свободами громадян та визначає правові засади функціонування суспільства.

Україна, як демократична держава, дотримується принципів розподілу влади, визначених у Конституції. Верховна Рада України, згідно зі статтею 75, є єдиним органом законодавчої влади, яка виконує ключову роль у законодавчому процесі та представництво інтересів громадян.

Виконавча влада є важливою складовою державного управління, і виконання її функцій є ключовим для ефективності державного апарату та забезпечення розвитку суспільства. Її інституціональні компетенції включають широкий спектр обов'язків, що охоплюють виконання законів, реалізацію політики, економічний розвиток, соціальні питання, зовнішньополітичні відносини та багато іншого.

Виконавча влада в Україні представлена Кабінетом Міністрів, який відповідає за виконання законів, урядову політику та соціально-економічний розвиток. Ця гілка влади взаємодіє з іншими гілками – законодавчою та судовою – для забезпечення балансу та контролю в системі державного управління.

Глава держави, яким є Президент, виконує представницькі та окремі владні функції. Він здійснює зовнішню політику, командує Збройними Силами, призначає керівників виконавчої влади та інших посадових осіб. Президент має значний вплив на виконавчий апарат, особливо у сферах зовнішньої політики, безпеки та внутрішніх справ. Такий розподіл влади між законодавчою та виконавчою гілками в державі свідчить про стрімке наближення до європейських стандартів.

Інститут судової влади у сучасних державах – ключовий елемент системи поділу влади, заснований на конституційних принципах. Цей незалежний орган відокремлений від виконавчої та законодавчої гілок влади. Основні принципи судової влади включають незалежність судів, право на справедливий суд, рівність перед законом і судом, гласність та відкритість судового процесу. Ці принципи гарантують справедливе вирішення спорів і виконання правосуддя. Судова влада є остаточним арбітром у вирішенні правових конфліктів, забезпечуючи стабільність, законність та захист прав

людини.

Таким чином, інституційний механізм розподілу влади в сучасній державі, заснований на принципах поділу влади, включає законодавчу, виконавчу та судову гілки, забезпечуючи баланс і контроль між ними. Цей механізм є важливою складовою демократії та гарантує правову стабільність в сучасних державах.

РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ ГІЛОК ВЛАДИ У СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ

3.1. Концепція чоритьохланкової системи у взаємодії гілок влади

У сучасному світі активний розвиток організаційно-функціональних аспектів суспільства викликає необхідність перегляду традиційних уявлень про державотворення та впровадження більш гнучких та адаптивних моделей управління. Передові науковці вказують на те, що принцип поділу влади стає ключовим для організації державного механізму в сучасних умовах.

За традиційним уявленням, державний механізм складається з трьох гілок влади: законодавчої, виконавчої та судової. Однак, деякі вчені піддають сумніву цей підхід, вказуючи на необхідність адаптації та розширення структури влади для кращого врахування сучасних реалій.

Сучасні наукові дослідження пропонують концепцію щодо нетипових гілок влади. Це відображає ідею про те, що державні структури можуть бути більш гнучкими та адаптивними, враховуючи різноманіття функцій і завдань, які стоять перед сучасними державами. Такі нетипові гілки влади можуть включати, наприклад, контрольні органи, комісії з прав людини, екологічної безпеки тощо [41, с. 96].

Це підводить до визнання того, що сучасна держава повинна бути в змозі ефективно вирішувати не лише традиційні завдання, але й відповідати на нові виклики. Такий поділ влади може допомогти забезпечити більш комплексний та адаптивний підхід до управління сучасним суспільством.

Концепція поділу влади, яка трансформується у різних державах, є рефлексією національної специфіки та впливу факторів, що визначають застосування цієї теорії в конкретній країні. Плюралізм у розумінні та застосуванні принципу поділу влади пояснюється особливостями розвитку держави, її державного механізму, економіки та суспільства.

Поняття «нетипові гілки влади» виправдовується двома важливими

фактами. По-перше, нові гілки влади не існували в класичній теорії поділу влади, яку представляли філософи такі, як Локк, Монтеск'є та інші. По-друге, нова гілка влади є характерною для конкретної держави, на відміну від класичних законодавчої, виконавчої та судової, які є загальноприйнятими в системах, що ґрунтуються на принципі поділу влади.

Це свідчить про те, що розвинені держави відступають від традиційних уявлень і готові адаптувати свої системи управління до сучасних викликів. У той час як класичні гілки влади залишаються фундаментальними, введення нетипових гілок дозволяє ефективніше враховувати різноманітні аспекти сучасного суспільства та призначення держави.

У сучасних умовах функціональна тріада влади виявляється недостатньою для врахування складних викликів і завдань, які стоять перед державою. Зростаюча ускладненість суспільства та поява нових завдань спонукає вивчення та впровадження додаткових, неформальних гілок державної влади. Це призвело до визнання таких нетипових гілок влади, як контрольна, президентська, виборча, муніципальна та інші [23, с. 132], одна з яких реально стає четвертою гілкою влади у державі, формуючи чотирьохланкову (а іноді і п'ятиланкову) системи розподілу влади.

Сучасна юридична література висвітлює ідею, що три фундаментальні гілки влади - законодавча, виконавча та судова - мають бути доповнені ефективними інструментами контролю. Це обумовлено необхідністю стримування можливостей будь-якої з гілок влади, оскільки безконтрольне використання влади може мати негативні наслідки для суспільства. Такі інструменти контролю можуть включати різноманітні механізми, такі як аудиторська влада, система взаємного контролю та взаємодії між різними гілками влади. Однак важливо забезпечити, щоб ці інструменти були ефективними і враховували баланс між різними гілками влади для збереження демократичних цінностей та прав людини.

Думка В. В. Тароєвої вказує на актуальні зміни в структурі державної влади, зокрема в розвитку контрольної гілки, яка стає ключовою для

забезпечення ефективного контролю за діяльністю державних органів. Вона підкреслює існування органів, спеціалізованих на контролі, які не повинні бути підпорядковані іншим гілкам влади, оскільки кожна з них виконує свої функції [80, с. 3].

Вказується на необхідність існування централізованої системи органів контрольної галузі влади, яка зберігає певний рівень ієрархії та функціональної єдності, але при цьому може бути розосереджена. Це обґрунтовано тим, що органи контрольної галузі влади повинні забезпечувати загальнодержавне функціонування і мати універсальне призначення, адже вони займаються контролем, що є загальнодержавною функцією.

Важливою проблемою є збереження конституційної єдності контрольних органів, їх централізація для забезпечення інституціональної самостійності контрольної гілки державної влади. Це вимагає уваги до правових механізмів і засобів, які забезпечують цю єдність та ефективність контрольної системи.

Зазначається, що наявність контрольної влади вказують декілька ключових рис, що визначають її сутність та особливості:

1. Система законодавства. Контрольна влада володіє особливою системою законодавства, яка регулює її організацію і функціонування. Це може включати набір нормативних актів, що визначають компетенції та процедури контролю.

2. Інституції контролю. Наявність особливих інститутів для здійснення контрольної влади. Це можуть бути спеціалізовані органи чи інституції, призначені для проведення контролю в різних сферах.

3. Юридична природа актів. Важливою рисою є специфіка юридичної природи актів, які приймаються в рамках контрольної влади. Це може включати особливі форми та характеристики юридичних документів.

Зазначаючи іманентність ідеї контрольної влади на основі аналізу Конституції України, В. В. Тароева вказує на тенденцію розвитку цієї ідеї в сучасних конституційних моделях [80, с. 2]. Це свідчить про поступове

визнання важливості та потреби в розвиненій системі контролю в рамках держави.

В системі контрольної влади виділяють кілька типів органів, які спеціалізуються на різних аспектах контролю [21, с. 33-34]:

1. Органи конституційного контролю.

Конституційні суди: ці органи здійснюють контроль за конституційністю законів та інших правових актів. Вони перевіряють, чи вони відповідають нормам конституції, а також можуть мати відповідальність за рішення у справах, пов'язаних із виборами чи діяльністю президента.

2. Органи загального нагляду.

Прокуратура: здійснює нагляд за дотриманням законності та точністю використання законів державними органами, а також фізичними і юридичними особами.

Публічні міністерства: вони також можуть виконувати роль органів загального нагляду та контролю.

3. Органи фінансового контролю та антимонопольні органи.

Рахункова палата: виконує завдання контролю над витрачанням коштів державного бюджету.

Антимонопольний комітет: забезпечує дотримання режиму економічної конкуренції.

4. Органи контролю за дотриманням прав людини.

Парламентський комісар, омбудсман: виступають у ролі захисників прав громадян, забезпечуючи контроль за дотриманням їхніх прав та свобод.

Кожен з цих видів органів має свою специфіку та завдання, спрямовані на забезпечення ефективного контролю відповідно до своєї сфери компетенції.

Контрольна влада, як концепція, часто зазнає викликів і сумнівів через те, що контрольні повноваження є властивими більшості державних органів. У багатьох країнах, практично всі гілки влади мають свої власні механізми контролю та нагляду, що створює певну неоднозначність стосовно виділення

контрольної влади як окремої гілки [99, с. 237-238].

Щоб краще зрозуміти цю проблему, важливо звернутися до взаємодії гілок влади. Відзначення самостійної контрольної гілки стає викликом, оскільки кожна з існуючих гілок (законодавча, виконавча, судова) має свої власні контрольні повноваження. Зокрема, законодавчий орган може проводити контроль над виконанням законів, судова гілка влади відповідає за правосуддя, а виконавча гілка влади має обов'язок виконувати закони та вирішувати конкретні справи.

Важливо підкреслити, що взаємозалежність гілок влади є ключовим елементом в системі стримувань і противаг. Механізми взаємного контролю і нагляду сприяють уникненню зловживань владою та забезпечують баланс між різними органами. Така взаємодія є запорукою єдності влади та забезпечує, що жодна гілка не отримає надмірної влади.

Аналізуючи можливість виділення президентської влади в окрему гілку влади, слід врахувати особливу роль, яку виконує президент у системі влади, враховуючи трансформації в сучасності [98, с. 34]. У Європейській моделі президентства можна виділити напівпрезидентську або парламентську систему управління. Відповідно, президент може бути главою держави, проте він зазвичай не обіймає посаду голови уряду або прем'єр-міністра. Незважаючи на це, президент у такій системі має значні повноваження, що дозволяють йому впливати на політику уряду.

Я вже зазначалося у попередніх розділах роботи, президент має право головувати на засіданнях Ради міністрів та має можливість самостійно скликати ці засідання. Також президент може затверджувати або повертати для повторного розгляду декрети та постанови, прийняті урядом. Повноваження президента включають право вето на закони, ухвалені парламентом і схвалені урядом.

У випадку неповної президентської республіки президент є верховним головнокомандувачем Збройними силами та відіграє ключову роль у формуванні та виконанні зовнішньої політики. Додатково, президент може

розпускати парламент і оголошувати нові вибори, що може призвести до зміни уряду; має право введення надзвичайної ситуації та ініціювання загальнонаціональних референдумів. У зв'язку з цим можна стверджувати, що президент виступає як важлива політична сила, здатна значно впливати на державну політику.

Зарубіжний досвід діяльності глав держав підкреслює важливість цього посту в усіх політичних системах, особливо в нових країнах. Звичайною практикою є те, що глави держав мають повноваження, пов'язані з виконанням судової влади, такі як право помилування та скасування кримінальних покарань. У деяких країнах глава держави може призначати суддів. Однак у всіх країнах глави держав також мають важливі повноваження у сфері зовнішньої діяльності.

Підсумовуючи цю інформацію, можна припустити доцільність виділення президентської гілки влади.

Обговорюючи можливість виділення виборчої влади як окремої гілки, слід звернути увагу на важливість гуманістичного аспекту в організації суспільства. Багато конституцій світу закріплюють принцип, що державна влада належить народу, а вибори та референдум є засобами її безпосередньої реалізації. Фактично, це конституційне положення втілюється через систему спеціальних органів, які мають унікальні повноваження. Результати їхньої діяльності мають юридичне значення та підлягають правовому регулюванню [42, с. 17].

Виборчі органи, як самостійні державні інститути, призначені для незалежного виконання їхніх законодавчо визначених функцій. Хоча всі державні органи взаємодіють у рамках загальної системи, виборчі органи здебільшого функціонують досить автономно від інших державних установ. Це свідчить про відносну незалежність підсистем державних органів, не дивлячись на загальну системну взаємодію.

Незалежність органів визначається декількома ключовими критеріями. По-перше, вони мають самостійний правовий статус. По-друге, їх

формування та призначення відбуваються відповідно до чітко встановленого порядку і термінів, а їхню роботу можна переглядати або змінювати лише за строго визначеними законодавчими нормами. По-третє, органи вирішують справи в межах своїх функцій, не отримуючи директив щодо конкретних справ, хоча їхні рішення можуть бути переглянуті іншими органами в рамках визначених процедур. По-четверте, їх фінансування здійснюється безпосередньо з бюджету на основі визначених виділених коштів, хоча можуть бути передбачені і додаткові джерела фінансування.

Враховуючи ці положення, виборчі органи ідеально відповідають встановленим критеріям, підтверджуючи обґрунтування виділення виборчої влади в окрему гілку влади.

Зокрема, у конституційному законодавстві країн Латинської Америки прямо закріплюється виборча влада як самостійна гілка влади. В Колумбії та Нікарагуа вона визнається однією з незалежних гілок, поряд із законодавчою, виконавчою і судовою [90, с. 823]. Ця влада здійснюється громадянами через виборчий корпус і організована через виборчі органи, такі як трибунали електоральної юстиції, для вирішення спорів та нагляду за виборчим процесом.

Таке оновлене розуміння поняття «влада народу», яке визначає референдум та вільні вибори як вищі форми його вираження, сприяє розширенню теорії та практики поділу державної влади. На цій основі можна розглядати виборчу владу як нову гілку, яка, за своєю природою, є владою народу, реалізованою у виборчих процесах через організацію та проведення референдумів і виборів.

Таким чином, концепція чотирьохланкової системи взаємодії гілок влади в сучасній державі визначає можливість виникнення четвертої гілки влади, якою може бути, наприклад, контрольна, президентська, виборча влада тощо. Ця ідея може мати якісний рівень своєї реалізації при урахуванні національної специфіки та факторів, які впливають на поділ влади, враховуючи розвиток країни, характер і рівень розвитку її державного

механізму, економіки і суспільства. Такий підхід дозволяє адаптувати концепцію поділу влади до умов конкретної держави та забезпечити ефективний контроль та рівновагу між різними гілками влади.

3.2. Принцип стримувань та противаг при розподілі влади у сучасній державі

Концепція поділу державної влади як засобу організації державної структури включає невід'ємний елемент у вигляді системи стримок і противаг. Цей аспект становить фундаментальний принцип демократичної та правової держави, забезпечуючи належний рівень політичних свобод і захист прав людини і громадянина.

У сучасному політико-правовому контексті концепція розподілу влади та системи стримок і противаг визнаються ключовими елементами демократичного устрою держави [36, с. 109]. Стимування влади різними гілками в державі та встановлення противаг дозволяє уникнути концентрації влади в одних руках і захистити громадян від можливого зловживання державною владою.

Виникнення сучасної системи стримувань і противаг визначається, насамперед, активізацією ролі держави у керуванні суспільними процесами. У сучасних умовах без постійної взаємодії між гілками державної влади важко забезпечувати ефективне управління. Сутність принципу поділу державної влади, який доповнюється системою стримувань і противаг, полягає у створенні механізму, що сприяє взаємодії всіх органів єдиної державної влади.

У цьому контексті важливо зазначити, що система стримувань і противаг сприяє співробітництву та взаємному пристосуванню органів влади. Однак, з іншого боку, вона може викликати потенційні конфлікти, які, в свою чергу, зазвичай вирішуються через переговори, угоди та компроміси. Цей динамічний взаємозв'язок в системі стримувань і противаг визнається

багатьма вченими та політичними аналітиками [76, с. 141].

Варто відзначити, що ідея поділу влади та системи стримувань і противаг широко використовується в різних конституційних моделях та демократичних системах, що сприяє стабільності та розвитку держав.

Кожна держава розглядає систему стримувань і противаг зі своєї унікальної позиції, що обумовлено формою державного правління та конкретними особливостями. Важливим елементом цієї системи є взаємодія та взаємне обмеження гілок державної влади, що формується сукупністю правових норм.

В контексті впровадження принципу поділу державної влади із системою стримувань і противаг, визначається основна мета – створити ефективний механізм взаємодії всіх органів єдиної державної влади. Це направлено на уникнення неправомірного розширення впливу будь-якого органу, за рахунок обмеження повноважень інших.

Необхідно ще раз підкреслити, що поняття системи стримувань і противаг є ключовим для забезпечення балансу та перешкоджання можливому зловживанню влади в будь-якій державі. Цей механізм допомагає уникнути відхилень від принципів демократії та правової держави.

Як вже зазначалося у першому розділі цієї роботи, класична теорія поділу державної влади, представлена відомими філософами, такими як Джон Локк та Шарль Луї де Монтеск'є, визначає основні аспекти функціонування системи стримувань і противаг.

Зокрема, Монтеск'є виокремлює два ключові моменти цієї системи.

По-перше, вона служить гарантією від узурпації влади жодною з трьох гілок. Вчений підкреслює, що для запобігання зловживання владою необхідний такий порядок, в якому різні гілки влади можуть взаємно стримувати одна одну. Це досягається комбінацією гілок, кожна з яких утримує інші від екстремальних дій і урівноважує їх.

По-друге, система стримувань і противаг забезпечує необхідну динаміку взаємодії гілок влади. Гілки влади повинні обмежувати одна одну,

взаємодіючи при цьому узгоджено. Це дозволяє уникнути зловживань та забезпечує збалансований розвиток державних структур [40, с. 267].

Визначений Дж. Медісоном принцип, який стверджує, що законодавча, виконавча і судова влада повинні мати певний рівень взаємодії, відображає необхідність балансу та розподілу влади в сучасній державі. Цей підхід узгоджується з твердженням Ш.-Л. Монтеск'є про необхідність роздільності влади для забезпечення вільного правління.

На практиці, хоча принципи поділу влади визнаються як фундаментальні для забезпечення свободи та запобігання зловживань влади, виникає проблема підтримання ефективного балансу між гілками влади. Створення механізму стримувань і противаг є важливим аспектом цього балансу.

Внутрішній устрій державної влади, який базується на природному характері взаємовідносин між його складовими частинами, визначає необхідність стабільної системи контролю, що забезпечує, щоб жодне відомство не могло вторгтися в сферу повноважень інших. Такий внутрішній контроль є ключовим елементом для збереження рівноваги, яка, в свою чергу, забезпечує свободу та правовий порядок в державі.

Видатний американський політик Джеймс Медісон підкреслював важливість конституційних прав для індивіда та його взаємодії з суспільством. Згідно з його поглядами, інтерес кожної людини тісно пов'язаний із гарантованими конституційними правами, які визначають її місце у суспільстві. З цього принципу випливає важливість використання цього зв'язку для контролю над можливими зловживаннями владою.

Зовнішній контроль над урядом, зокрема через залежність від народу, є фундаментальним. Однак він також підкреслював необхідність внутрішнього контролю, а саме саморегулювання уряду. Медісон вважав, що система запобіжних засобів всередині уряду, таких як використання суперництва між його членами, є необхідною для ефективного функціонування державних органів [104, с. 28].

Суперництво між членами уряду слугує додатковим механізмом контролю, допомагаючи уникнути концентрації влади та забезпечити взаємну урівноваженість. Таке розуміння відображає реалії демократичного устрою, де внутрішні механізми саморегулювання влади є важливою частиною системи стримувань і противаг, забезпечуючи стабільність та збереження прав і свобод громадян.

Цей підхід впроваджений в положення Конституції США, яка визначає різні гілки влади, такі як законодавча, виконавча та судова, і наділяє їх специфічними повноваженнями та обов'язками. Саме принципи системи стримувань і противаг визначають взаємовідносини між цими гілками та сприяють стабільності та збереженню демократичних цінностей.

Батьки американської демократії висловлювали серйозну обуреність намаганням простого вирішення складнощів, пов'язаних із розподілом гілок влади. Їхні застереження не вказували на потребу жорстких відокремлень між владами, а скоріше попереджали про небажане зведення до простих схем. Таке розуміння поділу влади підкреслює необхідність уникнення абсолютного відокремлення функцій, оскільки в деяких випадках змішування гілок влади може бути навіть корисним.

У певних ситуаціях взаємодія та співпраця між різними гілками влади може виявитися необхідною для ефективної роботи державних інститутів. Змішування функцій та суміжність повноважень можуть стати необхідною умовою для реалізації принципів поділу влади на практиці [70, с. 9-10].

Можна відзначити, що це постулат, який став фундаментальним у розумінні принципів демократії та системи стримувань і противаг у сучасних державах. Це підкреслює важливість збалансованого підходу до взаємодії між гілками влади для збереження внутрішнього контролю та рівноваги в системі уряду.

Принцип самотійності кожної з гілок влади виступає фундаментальним елементом концепції розподілу влади у державі. Цей принцип визначається не лише функціональним змістом кожної гілки влади,

але й балансом між ними, динамічною рівністю, юридичною однопорядковістю та рівнозначністю. Важливо враховувати, що цей принцип сприяє уникненню субординації між гілками влади, забезпечуючи, щоб жодна з них не могла підвестись над іншими.

У контексті теорії розподілу влади важливо розуміти, що самостійність гілок влади не означає їхньої незалежності від інших. Навпаки, вони взаємодіють та контролюють одна одну, формуючи систему стримувань і противаг. Це реалізується через взаємовідносини, що ґрунтуються на збалансованому виконанні кожною гілкою своїх функцій.

Важливо відзначити, що рівність законодавчої, виконавчої та судової влади в межах теорії розподілу влади ґрунтується на ідеї того, що державні органи не є носіями влади, а лише виконавцями повноважень, наданих їм за законом.

Еволюція ідеї розподілу влади є складним процесом, який відображається в практиці різних форм правління. Однією з змін, що відбуваються у контексті цієї еволюції, є напрямок до розширення функцій виконавчої влади. Це тенденція, яка властива різним формам управління та не залежить від конкретної форми правління.

На практиці важко досягти абсолютного поділу влади, як передбачається теоретичними концепціями. Навіть у президентських республіках, де існує чіткий розподіл між законодавчою і виконавчою гілками, окремі функції все одно розподіляються між різними державними органами. Це свідчить про те, що реальність рідко відповідає ідеалам.

Таке розуміння принципу поділу влади робить акцент на тісній співпраці між різними гілками влади. Цей підхід частіше спостерігається в європейському досвіді, особливо в парламентських і змішаних республіках. У цих державах існує традиція взаємодії між законодавчою і виконавчою владою, що дозволяє їм спільно співпрацювати для досягнення загальних цілей.

Отже, в практиці країн із парламентською або змішаною формою

правління принцип поділу влади може зазнавати коректив, і багато експертів не вбачають необхідності в абсолютному поділі влади, але прагнуть до часткового розподілу функцій між органами законодавчої і виконавчої влади [51, с. 124].

У країнах, де набули широкого визнання концепції дифузії і дисперсії влади, стає очевидним, що ідея жорсткого поділу влади не має такого абсолютного застосування. Ці концепції виникли з ідеї, що розподіл влади між багатьма органами може послабити загрозу монополізації влади.

М. Дюверже, відомий французький політолог та вчений, вважає, що різниця між законодавчою і виконавчою владою не завжди набуває суттєвого значення. Згідно з його поглядами, лідер партії, яка має парламентську більшість, фактично контролює обидві гілки влади, оскільки він керує урядом та має під контролем більшість у парламенті. Таким чином, справжній поділ влади, на його думку, відбувається між урядом і опозицією, а не між законодавчою і виконавчою гілками [29, с. 49].

Концепція дифузії та дисперсії влади спрямована на забезпечення більш широкого кола учасників у владних процесах, щоб уникнути зосередження влади в руках обмеженого числа осіб чи інституцій. Вона підкреслює важливість різноманітності і конкуренції серед різних гілок влади, а також використання різноманітних механізмів інституційного контролю.

Ці концепції відображають реалії політичного життя, де розмиття меж між різними гілками влади може відбуватися внаслідок взаємодії та переплетення їхніх функцій, зокрема, у парламентських системах. Однак дискусії про оптимальний спосіб організації влади тривають, і вони часто залежать від конкретного історичного та культурного контексту кожної країни.

Парламентарні форми правління, часто визначаються як правління партій та розглядаються як ефективні, коли суспільство має високий рівень політичної організації, а партії мають значний авторитет у державі. Такий

висновок виходить з припущення про те, що високий рівень політичної мобілізації і активна участь партійних структур сприяють ефективному функціонуванню парламентської системи.

Однак існує інша модель, а саме змішана форма правління, що комбінує елементи президентської і парламентської республік. У таких країнах президент, обраний на загальнонародних виборах, має значні повноваження у сфері виконавчої влади. Важливою рисою цього типу правління є піднесення президента над традиційними гілками влади, де він виступає в якості самостійного арбітра та координатора між органами державної влади і суспільством [34, с. 22].

Ця концепція дозволяє президентові виконувати роль не лише глави виконавчої гілки влади, але й посередника, сприяючи взаємодії між різними органами та інститутами держави. Такий підхід відзначається підвищеною незалежністю президента та його роллю в урегулюванні конфліктів, забезпеченні стабільності і розвитку країни.

Проте, слід зауважити, що ефективність цієї моделі може залежати від специфічних умов кожної країни, а також від особистості конкретного президента та його здатності до конструктивної співпраці з іншими гілками влади.

У країнах із змішаною формою правління суб'єктами виконавчої влади є не тільки президент, але й Прем'єр-міністр і уряд, які несуть відповідальність перед представницьким парламентом. Це вже само по собі може створити потенційні конфлікти та протиріччя, оскільки змішана форма правління визначається не простим арифметичним підрахунком якостей, а складним співвідношенням конституційних та реальних повноважень, якими володіють Президент та Прем'єр-міністр.

Система стримувань і противаг, яка існує в таких країнах, може виявлятися непередбачуваною та приводити до значних труднощів. Особливо це може стати очевидним, коли політичний контекст спрямовується на перетин крихкого бар'єру між президентсько-парламентською і

парламентсько-президентською республікою [38, с. 47].

Тому в розвинутих демократичних державах вироблена система стримувань і противаг, яка гарантує, що жодна з гілок влади не отримає абсолютної влади. Наприклад, парламент, який є законодавчим органом, піддаватиметься конституційному нагляду, що контролює його діяльність, а представницькі органи матимуть обмеження у втручанні у повсякденну роботу уряду.

Нормативні акти, прийняті виконавчою владою, також піддаються контролю парламентом, який може їх блокувати за наявності більшості голосів. Голова виконавчої влади, у свою чергу, може бути усунутий з посади парламентом за відповідної санкції Конституційного Суду. Останній виконує роль невідконтрольного іншим владним інститутам органу конституційного контролю. Така система взаємовідносин і взаємного контролю забезпечує ефективне функціонування демократичних інститутів та запобігає порушенням закону та конституційних принципів.

Принцип стримувань і противаг, є важливим елементом організації державної влади, спрямованим на гарантування стабільності, захисту людини, а також уникнення зосередження всієї влади в руках обмеженої групи осіб. Цей принцип є важливою складовою демократичних систем, ідея якої знайшла широке визнання у теоріях політичної та юридичної науки. Він відображає та підкреслює переконання в тому, що для запобігання зловживань владою та забезпечення справедливого та ефективного управління необхідно розподілити владу між різними інституціональними гілками.

3.3. Типологія сучасних держав за принципом розподілу влади

Теорія розподілу гілок влади сприяла виникненню кількох моделей розподілу влади у сучасній державі, у контексті яких діють різні механізми стримувань і противаг: парламентська, президентська та змішана.

Типологія сучасних держав виявляється через взаємовідносини між різними гілками влади, переважно між законодавчою і виконавчою владою. Існують різні форми держав, які можуть варіювати від чіткого поділу влади до її змішування. Поглянемо на один з цих типів - парламентську державу.

Парламентська держава є однією із сучасних форм держави, де верховна влада управління державними справами належить парламенту. Важливим аспектом парламентської держави є гнучкість та тісна взаємодія між законодавчою та виконавчою владами.

У парламентській системі парламент (законодавча влада) відіграє центральну роль. Члени парламенту обираються громадянами чи їх представниками і визначають стратегічні напрямки державної політики. Коли парламент формує більшість, він визначає склад виконавчого органу (уряду). Голова уряду (прем'єр-міністр) може бути обраний із числа членів парламенту або назначений главою держави.

Парламентська держава покликана забезпечити ефективну систему стримувань і противаг. Гілки влади тісно співпрацюють, створюючи умови для продуктивного урядування та розвинутої законодавчої діяльності. Ця система визначається не тільки формальним поділом влади, але й її постійною взаємодією, що робить її гнучкою та адаптованою до потреб суспільства.

Прикладом парламентської держави може бути Велика Британія, де парламент є центром прийняття рішень, а прем'єр-міністр та уряд відповідають перед ним і можуть бути зняті з посади шляхом парламентського голосування. Цей тип держави визнаний за ефективний механізм демократичного управління, де громадяни мають великий вплив на політичні процеси через свої представницькі органи [60, с. 175-176].

У парламентських державах, зокрема в «чистій» формі, роль парламенту переважає, і цей тип держави менше поширений порівняно з президентським. Однак, в останні роки, парламентська форма виявила свою актуальність в країнах Африки.

В таких державах президент не обирається безпосередньо громадянами, а його мандат може бути результатом непрямих виборів або призначення парламентом. Наприклад, в Болгарії президента обирають громадяни. Однак відмінність між парламентською і президентською державами полягає не лише в способі обрання президента, але й у способі формування уряду та його політичній відповідальності.

У парламентській системі президент формально призначає уряд, але вибір його обмежений, оскільки він має призначити особу, яка користується довірою парламенту. Глава уряду, у свою чергу, може бути лідером партії більшості чи коаліції. Уряд отримує вотум довіри від парламенту, і без цього не може бути сформованим. Таким чином, у парламентському державному режимі партія президента не має переважаючого впливу, а владу здебільшого утримує партія чи партії парламентської більшості.

Винятковою ситуацією є можливість президента призначити прем'єр-міністра і міністрів без рекомендацій в умовах втрати урядовою партією більшості в парламенті. Однак це є винятком і не є стандартним процесом у парламентських державах.

У федеративних державах, таких як Німеччина, участь парламенту у виборах глави держави розділяється між представниками федерації. У Німеччині, наприклад, президент обирається федеральними зборами, що складаються з членів бундестагу та представників ландтагів, обраних землями на пропорційних засадах.

У парламентських республіках, як, наприклад, Австрія, глава держави може обиратися на основі загального виборчого права. Глава держави володіє широким спектром повноважень, таких як обнародування законів, видача декретів, призначення голови уряду та є верховним головнокомандувачем збройних сил [5, с. 19].

У парламентській республіці глава уряду, як правило, призначається президентом. Він формує уряд і відповідає за свою діяльність перед парламентом. Важливо відзначити, що уряд може виконувати свої

повноваження лише при умові здобуття довіри парламенту.

До парламентських республік можна віднести Федеративну Республіку Німеччини, Італію (за Конституцією 1947 року), Австрію, Швейцарію, Ісландію, Ірландію, Індію та інші.

Президентський тип держави визначається жорстким відділенням законодавчої та виконавчої влади, де кожна гілка влади виконує свої функції для забезпечення балансу. Президент у такій системі є і главою держави, і главою уряду, об'єднуючи в собі виконавчі повноваження. Поєднуючи законодавчі функції президента та наглядову роль сенату, система поділу влади визначає відносини між обома гілками влади.

Такі держави характеризуються чітким розподілом функцій та простотою структури органів влади та вимогою конституційного визначення компетенції кожної гілки. Переважна більшість країн Латинської Америки надає перевагу президентському типу держави, де парламент здійснює законодавчу владу, а президент, через свій уряд, виконавчу владу. Міністри можуть утворювати раду міністрів або бути частиною кабінету президента, залежно від конкретної моделі. Президент обирається безпосередньо громадянами, отримуючи мандат від народу і не підпорядковуючись парламентським виборам [43, с. 136].

В президентських державах міністри, включаючи прем'єр-міністра та Раду міністрів, призначаються президентом за його розсудом, іноді за затвердженням верхньої палати парламенту. Вони не потребують довіри нижньої палати, і парламент не може відправити їх у відставку шляхом голосування. Керівництво країною перебуває в руках партії, яка перемогла на президентських виборах. Президент має вето, особливо при «розділеному правлінні», коли інша партія має більшість в парламенті. Міністри відповідальні перед президентом, а парламент не може відкликати їх через вотум недовіри. Крім того, існують органи конституційного контролю та незалежні суди. В США така система, де парламентська роль менш значуща, є добре відомим прикладом президентської держави.

Сполучені Штати Америки є класичним прикладом президентської республіки, згідно з конституційним принципом, що гарантує кожному штату в республіці республіканську форму правління. У цій системі президент є главою держави і уряду, і йому не надається право розпуску Конгресу. Система стримувань і противаг в США базується на принципі поділу влади між конгресом, президентом і верховним судом.

Конституційно закріплений організаційний поділ влади між цими трьома гілками влади передбачає можливість незалежної дії кожного органу в конституційних рамках. Відносини між ними спрямовані на запобігання переваги одного перед іншим і обмеження дій будь-якої гілки влади в напрямку, що суперечить іншим.

Цей принцип поділу влади, який виник в американських умовах, сприяє збереженню балансу між гілками влади, і, незважаючи на постійні зміни в конкретних відносинах між конгресом, президентом і верховним судом, забезпечує стабільність цієї системи в цілому [86, с. 101].

Більшість держав Організації Об'єднаних Націй є президентськими. Скоріше за все така ситуація виникає за потреб централізованого управління та швидкого реагування на різні виклики ХХІ століття. Проте президентська система не лишається поза критикою через небезпеку зосередження влади в руках президента, що може призвести до проблем у разі хвороби чи вікових обмежень, спричиняючи параліч виконавчої влади та політичні глухі кути. У таких країнах ключовою є наявність потужної президентської команди, яка допомагає в ухваленні рішень та в усіх аспектах президентської діяльності.

Останнє десятиріччя свідчить, що традиційні форми президентської та парламентської держав не завжди сприяють ефективній взаємодії та управлінню державою, що може призводити до кризи політичної системи. В парламентських державах часті урядові кризи виникають через численні протиборчі фракції в парламенті. Президентські держави можуть бути схильними до авторитаризму.

Для подолання цих негативних явищ розробляють змішані форми

управління. По-перше, у країнах, таких як Єгипет та Перу, існують посади прем'єр-міністра, якого призначає президент, що послаблює принцип президентського правління. По-друге, зберігаючи відповідальність міністрів перед президентом, вводиться обмежена відповідальність перед парламентом, що є нехарактерним для президентських систем. Це може включати відповідальність прем'єр-міністра та уряду перед парламентом, залежно від конкретної конституційної моделі.

Франція представляє собою приклад держави змішаного типу, який характеризується концентрацією влади в руках виконавчих органів, що визначено Конституцією 1958 року. У цій моделі президент знаходиться на вершині ієрархії державної влади, забезпечуючи «своїм арбітражем функціонування органів влади» та гарантуючи національну незалежність. Президент має широкі повноваження в законодавчій сфері та може розпускати нижню палату парламенту.

Парламент, що складається з Національних зборів і Сенату, грає обмежену роль у політичному житті країни, оскільки його функції визначені конституційно. Законодавчий орган має обмежене право прийняття законів, регульованих Конституцією. Уряд, або Рада міністрів, визначає та веде політику країни, а його відповідальність здійснюється перед Національними зборами. Крім того, конституційна рада контролює дотримання основного закону [63, с. 18].

Швейцарія представляє собою другий тип змішаної республіканської форми правління, яка поєднує риси президентської і парламентської систем. Відзначається тим, що парламент обирає уряд, проте не може його відкликати. Уряд, у свою чергу, не має права впливати на парламент. Урядовий пост і депутатський мандат є несумісними, а сам уряд формує колегіальний орган. У цій системі існує формальна можливість законодавчої ініціативи, на відміну від президентської держави.

При розгляді різних варіантів типології за принципом розподілу влади в різний час увага дослідників особливо акцентувалася на таких типах держави

як урядова, перехідна, держава-асамблея та інші.

Виділяються держави з урядовим державним режимом і режимом асамблеї. Урядовий державний режим — це порядок (стан) державної влади, який характеризується пріоритетною роллю виконавчої влади в прийнятті рішень, тобто порушенням принципу поділу влади. Режим асамблеї - коли центр прийняття рішень виявляється в руках законодавця [37, с. 148].

Також розглядається перехідний тип держави від парламентської до президентської, який характеризується перебиранням президентом повноважень парламенту, зосередженням на собі прийняття рішень. А перехідний тип держави від президентської до парламентської, означає ініціювання парламентських рішень, що проводяться в згоді з виконавчою владою.

Підсумовуючи все вищезазначене, помітно, що питання про типологію держав за принципом розподілу влади все ще залишається дискусійним. Разом з тим, основними типами сучасних держав виступають: парламентська, президентська та змішана.

Висновки до 3 розділу

Концепція чотирьохланкової системи взаємодії гілок влади в сучасній державі, де додається четверта гілка, наприклад, контрольна, президентська або виборча влада, вказує на інноваційний підхід до розподілу влади. Ця модель відкриває нові можливості для поліпшення системи стримувань та противаг в управлінні державою, враховуючи національні особливості та рівень розвитку суспільства. Додавання контрольної гілки забезпечує нагляд та стримування влади в державі в цілому, а розвиток президентської чи виборчої влади віддзеркалює важливість громадянської участі у політичних процесах. Такий варіант розподілу влади в державі може відповісти на сучасні виклики, забезпечуючи більш ефективну та гнучку управлінську

модель, де різні гілки влади співпрацюють для досягнення гармонії та задоволення інтересів суспільства.

Принцип стримувань та противаг, ключовий для сучасних демократичних держав, базується на розподілі влади між незалежними гілками з метою уникнення її концентрації та забезпечення внутрішніх стримувань та противаг. Цей принцип також спрямований на запобігання зловживанням владою та захист прав громадян. В сучасних державах це реалізується через чіткий розподіл повноважень та незалежність судової системи, яка гарантує рівноправ'я та справедливість. Принцип стримувань і противаг є необхідною передумовою для функціонування демократії та забезпечення рівноваги при розподілі влади в сучасних державах.

Сучасні держави можуть бути типологізовані за принципом розподілу влади на: парламентську, президентську та змішану. У парламентських системах ключовий акцент робиться на ролі парламенту, який формує уряд і визначає його політику. Президентські системи характеризуються сильною владою президента, обраного громадянами. Змішані моделі поєднують елементи обох систем, забезпечуючи баланс влади між виконавчою і законодавчою гілками. Наприклад, в Швейцарії парламент обирає уряд, але його контроль обмежений, що характерно для змішаної системи.

Така типологія має свої переваги та недоліки. Парламентська система сприяє швидкому прийняттю рішень, але може викликати нестабільність в уряді. Президентські моделі забезпечують стабільність, але можуть породжувати конфлікти між виконавчою і законодавчою владою. Змішані системи намагаються об'єднати переваги обох моделей, проте їх успіх залежить від конкретних конституційних та політичних умов кожної держави.

Таким чином, сучасні держави взаємодіють, у більшості випадків, через розподіл влади між гілками – законодавчою, виконавчою та судовою. Розглянуті моделі, такі як парламентська, президентська та змішана, визначають спосіб цієї взаємодії. Принцип стримувань та противаг сприяє стабільності та захисту прав громадян, а вдосконалення системи розподілу

влади може, безперечно, призвести до забезпечення ефективного управління в державах сьогодення.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного в магістерській роботі дослідження можна зробити наступні висновки.

Витоки доктрини розподілу влади можна прослідкувати від думок античних філософів, які підкреслювали важливість балансу між різноманітними формами правління; мислителів Середньовіччя, які підкреслювали важливість обмеження влади та розподілу функцій між духовною та світською владою; філософів просвітницької та революційної епохи, які генерували ідеї про необхідність гарантування прав громадян та розподіл влади для запобігання зловживань.

Промислова та національна революції сприяли формуванню концепції демократії та визначенню ролі громадянського суспільства в розподілі влади. Ідеї конституцій та прав людини стали важливими складовими доктрини. Думка філософів Просвітництва дала поштовх розумінню необхідності розподілу влади між виконавчою, законодавчою та судовою гілками. А закріплення принципів розподілу влади у Декларації прав людини і громадянина підкреслило невід'ємність цього принципу для гармонійного функціонування суспільства та захисту прав і свобод. Сучасні ж тенденції визначаються новими викликами, такими як глобалізація, технологічні інновації та розширення ролі громадянського суспільства. Отже, генеза формування доктрини розподілу влади у сучасних державах продовжує відбивати реалії сьогодення.

Виділено та аргументовано наявність трьох теоретичних підходів до розуміння та розвитку принципу розподілу влади: класичний, трансформаційний та інноваційний. Ознайомлення з різноманітними концепціями та підходами, їх вивчення допомагає вдосконалювати системи управління, забезпечуючи гармонію між гілками влади в державі, враховуючи потреби різних соціальних груп. Загалом, теоретичні підходи до розуміння та розвитку принципу розподілу влади відображають не лише історичні корені, але й відповідають сучасним викликам. Це передбачає постійний аналіз та

адаптацію для забезпечення стабільності та ефективності розподілу влади у сучасних державах.

Дослідивши розподіл влади, не тільки як правову доктрину та принцип, але й як цінність, концепцію, систему, механізм захисту прав людини та форму управління, розширено розуміння та уявлення про його роль та значення у сучасних державах.

Підсумовуючи визначення досліджуваного поняття, можна зазначити, що розподіл влади в державі є правовою доктриною та конституційним і політичним принципом. Цей принцип передбачає розділення владних повноважень та функцій між різними гілками чи органами влади в державі. Мета його полягає в створенні балансу між виконавчою, законодавчою та судовою владами, забезпечуючи взаємний контроль і збалансованість. Це спрямовано на уникнення концентрації влади в руках одного органу держави або особи.

Розподіл влади сприяє стабільності, ефективності та захисту прав людини. Цей принцип дозволяє кожній гілці влади виконувати свої обов'язки незалежно, але в рамках конституційних обмежень, і взаємодіяти з іншими гілками для забезпечення справедливого та законного управління в державі.

Виявлено, що методологічними основами роботи щодо поняття розподілу влади у сучасній державі є його вивчення з позицій міждисциплінарного підходу, з урахуванням його різноманітних вимірів, цивілізаційного, інституційного, компаративістського підходів тощо.

Зроблено декілька ключових висновків щодо того, що законодавча влада відіграє основну роль у демократичному суспільстві. Її основне призначення - прийняття, зміна та скасування законів, які регулюють різні аспекти суспільного життя. Цей інститут є важливим чинником для забезпечення правової стабільності та визначення прав та обов'язків громадян. В різних країнах структура законодавчої влади може варіюватися. В деяких існують однопалатні парламенти, в інших - двопалатні. Специфіка структури може також полягати у взаємодії із виконавчою та судовою владою.

Функції парламенту включають законодавчу діяльність, представницьку, установчу та функцію контролю та відповідальності. Ці функції дозволяють законодавчій владі здійснювати ефективний контроль щодо діяльності уряду та забезпечувати представництво різних груп населення.

Інститут законодавчої влади є еволюційним, його роль та функції можуть змінюватися відповідно до суспільних, економічних та політичних змін. Зміни в цьому інституті часто відображають вдосконалення демократичних процесів та відповідають потребам сучасного суспільства. Законодавча влада є невід'ємною частиною демократичних систем управління, забезпечуючи рівновагу між владою та свободами громадян, а також визначаючи правові засади функціонування суспільства.

Україна, як сучасна демократична держава, слідує принципам поділу влади, що закріплені у Конституції. Згідно зі статтею 75, Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади. Ця норма створює чітку систему прийняття рішень та роботи законодавчого органу в країні. Верховна Рада України виконує ключову роль у законодавчому процесі, її діяльність спрямована на представництво інтересів громадян та розвиток демократичних інститутів. Сучасні трансформації в українському парламенті свідчать про стрімке наближення до європейських стандартів.

Виконавча влада є важливою складовою державного управління, і виконання її функцій є ключовим для ефективності державного апарату та забезпечення розвитку суспільства. Її інституціональні компетенції включають широкий спектр обов'язків, що охоплюють виконання законів, реалізацію політики, економічний розвиток, соціальні питання, зовнішньополітичні відносини та багато іншого.

Органи виконавчої влади відіграють ключову роль в управлінні країною та прийнятті стратегічних рішень, спрямованих на досягнення благополуччя громадян та стабільності в країні. Важливою частиною їх функцій є взаємодія з іншими гілками влади — законодавчою та судовою — для забезпечення

балансу та контролю в системі державного управління.

Україна, яка розвивається як демократична країна, має виконавчу владу, представлену Кабінетом Міністрів. Цей орган відповідає за виконання законів, впровадження урядової політики та забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Глава держави також може відігравати ключову роль у взаємодії з виконавчими органами влади і мати важливий вплив на процес ухвалення рішень та реалізацію стратегічних напрямків політики державі. Її чи його можуть обирати національним голосуванням або призначати парламентським шляхом. В Україні, згідно з Конституцією, глава держави – Президент – виконує як представницькі, так і окремі владні функції. Він є головнокомандувачем Збройних Сил, здійснює зовнішню політику, представляє країну на міжнародному рівні, призначає керівників центральних органів виконавчої влади та інших посадових осіб. Таким чином, глава держави може мати значний вплив на виконавчий апарат, особливо у сферах зовнішньої політики, безпеки та внутрішніх справ.

Забезпечення ефективності та відповідальності виконавчої влади є важливим завданням для будь-якої держави, спрямованої на забезпечення справедливого та сталого розвитку у суспільстві.

Інститут судової влади у сучасній державі виступає ключовим елементом системи поділу влади, гарантуючи справедливість, права та свободи громадян. Заснований на конституційних принципах, він функціонує як незалежний орган, відділений від виконавчої та законодавчої гілок влади.

Основні принципи інституту судової влади включають незалежність судів, право на справедливий суд, рівність перед законом і судом, гласність та відкритість судового процесу. Ці принципи є гарантами справедливого вирішення спорів та виконання правосуддя. Судова влада здійснює роль остаточного арбітра у вирішенні правових конфліктів, забезпечуючи стабільність, законність та захист прав людини.

Інститут судової влади в сучасних державах є важливим стовпом

правової системи, що забезпечує правову стабільність, захист громадянських прав і свобод, а також сприяє розвитку демократії та правової держави.

Концепція чотирьохланкової системи взаємодії гілок влади в сучасній державі, де четвертою гілкою може стати контрольна, президентська, виборча влада тощо, дозволяє визначити ключові аспекти новаторського підходу до розподілу та взаємодії владних повноважень.

Виділення контрольної, президентської чи виборчої влади як четвертої гілки влади відкриває перспективи для вдосконалення системи стримок та противаг в державному управлінні. Кожна з цих гілок призначена для виконання конкретних функцій, що враховує національну специфіку та рівень розвитку держави.

Контрольна влада, яка доповнює традиційні гілки, забезпечує нагляд та стримування небезпечної безконтрольної влади. Розвиток президентської чи виборчої гілок відображає реалії сучасного політико-правового середовища та акцентує увагу на важливості участі громадян у владних процесах.

Таким чином, чотирьохланкова система може бути відповіддю на сучасні виклики та забезпечити більш ефективну та гнучку модель управління, де різні гілки влади співпрацюють та взаємодіють для досягнення гармонії та забезпечення інтересів суспільства.

Принцип стримувань та противаг при розподілі влади є ключовою складовою сучасних демократичних держав і визначає їхню організацію. Цей принцип ґрунтується на ідеї поділу влади на незалежні гілки з метою уникнення концентрації влади в одних руках і забезпечення системи внутрішніх стримувань та противаг.

Важливою метою принципу є запобігання зловживанню владою та захист прав і свобод громадян. Розподіл влади між законодавчою, виконавчою і судовою гілками створює систему взаємного контролю та обмежень, яка сприяє справедливому та ефективному управлінню.

Сучасна практика свідчить про те, що принцип стримувань і противаг допомагає забезпечити стабільність в державі, уникнення деспотизму та

захист прав людини від потенційного зловживання владою. Цей принцип також визначає важливість незалежності судової системи як гаранта рівноправ'я та справедливості.

У сучасних державах, віддзеркаленням цього принципу є чіткий розподіл повноважень та компетенцій між гілками влади, а також наявність механізмів конституційного нагляду. Принцип стримувань і противаг є необхідною передумовою функціонування сучасної держави, яка прагне до забезпечення рівноваги і справедливості у владних відносинах.

Типологія сучасних держав за принципом розподілу влади визначається основними моделями - парламентською, президентською та змішаною. У парламентських державах основний акцент робиться на ролі парламенту, який обирає уряд та визначає його політику. Президентські системи, навпаки, вирізняються сильною владою президента, який обирається громадянами та володіє широкими повноваженнями в управлінні державою.

Змішані держави, які поєднують елементи обох систем, спрямовані на збалансований розподіл влади між виконавчою та законодавчою гілками влади. Такі моделі можуть мати вибіркові елементи як парламентської, так і президентської системи. Наприклад, у Швейцарії парламент обирає уряд, але має обмежений контроль над ним, що робить її представником змішаного типу.

Зазначеній типології властиві свої переваги та недоліки. Парламентська система сприяє швидкому прийняттю рішень, але при цьому може виникати нестабільність в уряді. Президентські моделі, навпаки, можуть забезпечити стабільність, але іноді породжують конфлікти між виконавчою і законодавчою владою. Змішані системи намагаються поєднати переваги обох моделей, але їх успішність залежить від конкретних конституційних та політичних умов кожної держави. Таким чином, розподіл влади у сучасній державі визначає характер політико-правового ландшафту та сприяє формуванню унікальних систем управління в різних країнах.

Дослідження теми щодо розподілу влади у сучасній державі дозволило

розкрити ключові аспекти теоретичних, історичних та інституційних засад цього принципу. Генеза формування доктрини розподілу влади тісно пов'язана з історичними етапами розвитку правових систем, а виявлення теоретичних засад дозволяє розуміти та розвивати ідею принципу розподілу влади в сучасному контексті, враховуючи різноманіття держав сьогодення.

Інституційний механізм розподілу влади включає роль, структуру та функції законодавчої, виконавчої та судової влади. Ці інституції взаємодіють у складній системі, спрямованій на забезпечення балансу та контролю відповідно до принципу стримувань та противаг. Взаємодія гілок влади в сучасних державах може визначатися не тільки класичною триланковою концепцією розподілу влади, але й чотирьохланковою. Це сприяє уникненню концентрації влади в одних руках та забезпечує стабільність сучасної держави.

Типологія сучасних держав за принципом розподілу влади визначає три основні моделі: парламентську, президентську та змішану. Кожна з них має свої переваги та недоліки, і їх вибір залежить від конкретних історичних, культурних та політичних умов кожної держави.

Розподіл влади у сучасних державах є ключовим принципом, спрямованим на уникнення концентрації влади, забезпечення взаємного контролю та захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Н. М., Воропаєва Т. С. «Розумна сила» як стратегія деконфліктизації та сталого розвитку Української держави. *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). С. 509–513.
2. Афонін Е., Новаченко Т. Локк Джон. *Історія політичної думки: навч. енцикл. словник-довідник для студентів вищ. навч. закл.* / ред. Н.М. Хома. Львів, 2015. С. 392.
3. Берч В. В. Парадигма імплікативного взаємозв'язку демократії та конституціоналізму: ключові цінності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Вип. 74. Ч. 1. С. 55-58.
4. Бульбенюк С. С. Соціопсихологічна природа політичної влади: монографія. - К.: КНЕУ. 2013. 215 с.
5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн: курс лекцій. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. – 145 с.
6. Вітковський З., Врублевська І. Принцип поділу влади: архаїчна і небезпечна «пам'ятка доктрини» чи міцний «наріжний камінь» і гарантія діалогу між гілками влади у справжній демократії. *Український часопис конституційного права*. 2019. № 3. С. 17-31.
7. Ганчук О. М. Інституціоналізація прав людини як основа правопорядку. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 8-11.
8. Гетьман А. П., Костицький В. В. Становлення та розвиток інституту екологічних прав людини у законодавстві України. *Право України*. 2012. № 1/2. С. 180–202.
9. Городовенко В. Інституційна незалежність судової гілки влади в Україні: конституційно-правовий аспект. *Вісник Конституційного Суду України*. 2021. № 1. С. 81-92.
10. Даниленко С., Авер'янова Н., Воропаєва Т., Дроботенко М. Стратегія “розумної сили” як ключова передумова перемоги України в російсько-українській неоімперській війні. *Українознавчий альманах*. 2022.

Вип. 30. С. 43-53.

11. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. URL: Декларація прав людини і громадянина 1789 - НАРОДНА КОНСТИТУЦІЯ — LiveJournal.

12. Забарський В. В. Принцип поділу влади в українському державотворенні. *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 29-34.

13. Ієрусалімова І. О. Принцип поділу влади у федеральній Конституції США 1787 р.: історико-правовий аспект / *Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 15 січн. 2021 р.) / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 29–31.

14. Коваль О. Я. Підходи до розуміння поняття «легітимність» в концепціях М.Вебера і Д. Істона. Матеріали Міжнародної наук.-практ. Конф. «Право, суспільство і держава: форма взаємодії майбутнього» (м. Київ, 13-14 січня 2017 р.). Київ: ГО «Правовий світ», 2017. С. 142-143.

15. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 7-10.

16. Ковбасюк С. В. Інститут та інституціоналізація як вираження міждисциплінарного підходу в дослідженні державної влади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. № 5. С. 28–33.

17. Козинець О. Г., Толкач А.М. Історичний аспект розвитку теорії розподілу влади. *Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers* : in 2 parts. Part 2. Current Issues of Legal Science and Practice. Management and Public Administration. Innovations in Education. Environmental Protection. Engineering and Technologies Chernihiv: CNUT, 2017. P. 22-25.

18. Козинець О., Пророченко В. Становлення та розвиток теорії

поділу влади в історії світової політико-правової думки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 165-169. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.30>.

19. Колесниченко Н., Юхимюк О. Вплив соціальних факторів на реалізацію принципу поділу влади: історико-правовий аспект. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1 (13). С. 14-19.

20. Конституція України: від 28.06.1996 р.: станом на 01.01.2020 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

21. Кравчук В. М. Характеристика концептуальних підходів щодо сутності контрольної влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 30. Т. 1. С. 33–37.

22. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-е вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.

23. Крестовська Н. М. Теорія держави і права. Практикум. Тести: підручник. К.: Юрінком Інтер. 2015. 584 с.

24. Кудріна Ю. О., Масляк М. І. Інновації та інноваційна діяльність в системі публічного управління: елементи теорії, логіки та понятійного апарату. *Актуальні питання у сфері державного управління*. 2020. Вип. 19. С. 139-143.

25. Кузьменко В. В., Боняк В. О., Сердюк І. А. Теоретичні основи соціальних наукових проєктів античності / за ред. д-ра філос. наук, проф. В. В. Кузьменка. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 96 с.

26. Лаговський В. М. Принцип розподілу влади та його вплив на систему стримувань і противаг. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1(7). С. 12-16.

27. Левенець Є. Теорія розподілу державної влади: сутність, концепції та перспективи. *Наукові записки Інституту ЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 3 (53). С. 230-240.

28. Ломжець Ю. В. Народовладдя, представницька демократія та парламентаризм: проблеми співвідношення. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 1. С. 45-50.

29. Мартинюк Р. Система стримувань і противаг в умовах раціоналізованого парламентаризму та перспективи його утвердження в Україні. *Національний університет "Острозька академія". Наукові записки. Серія Право*. 2006. Вип. 7. С. 43-54.

30. Марущак Н., Пророченко В. Поділ влади як принцип організації та діяльності державних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 31-33.

31. Маслов Ю. Концепція розподілу влади та її удосконалення як необхідна умова підвищення ефективності організації системи влади. *European political and law discourse*. 2015. Vol. 2. Issue 4. P. 199-204.

32. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. С. 1-8. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.2.28.

33. Мельничук С. М. Право та глобалізація як дискурс становлення сучасної держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2020. Вип. 62. С. 52-56.

34. Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 16. С. 19-23.

35. Мужикова Н.М. Органи виконавчої влади в Україні: правовий статус / Сіверський інститут регіональних досліджень; Ред. кол.: В. М. Бойко (голова ред.) [та ін.]. – Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2013. – 100 с.

36. Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. *Державне управління*. 2018. № 20. С. 107-112.

37. Оборотов Ю. М. Теорія держави і права (прагматичний курс)/екзаменаційний довідник. Одеса. Юридична Література. 2004. 184 с.
38. Олійник В. С., Олійник В. В. Республіканська форма державного правління: особливості її змішаної форми в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 4. Ч. 1. С. 42-48.
39. Олійник Ю. В. Концепція моделі системи стримувань і противаг у політико-правових вченнях Джона Локка. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Вип. 79. Ч. 1. С. 89-95.
40. Омельченко Н. Л. Конституційно-правове забезпечення реалізації принципу поділу влади в умовах унітаризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 266-269.
41. Осадчук К. О. Державна влада та її поділ: до перспектив виділення нетипових гілок влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 96-100.
42. Осадчук К. О. Щодо нормативного закріплення виборчої влади в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1(7). С. 17-20.
43. Основи публічного права України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. к.ю.н., проф. А. Ю. Олійника, к.ю.н., доц. М. І. Кагадія. – К.: КНУТД; Дніпро: Ліра ЛТД, 2017. – 448 с.
44. Папуша В. С. Виконавча влада: місце та роль в системі державної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. С. 5-8.
45. Пехник А. В. Розподіл влади: сучасний погляд. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 37-49.
46. Пехник А. В., Козьмініх А. В. Світова практика застосування концепції розподілу влад. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 48. С. 174-186.
47. Погорелова З. О. Законодавча влада як легітимна основа законотворчої діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2021. Вип. 66. С. 19-26.
48. Подковенко Т. Концепція лібералізму Джона Локка. *Актуальні*

проблеми правознавства. 2022. № 1 (29). С. 12–17.

49. Попадинець Г. О. Сутність, зміст та основні ознаки судової влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 4. С. 114-117.

50. Попович Т. П. Розуміння обов'язків у контексті теорії справедливості Джона Роулза. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2022. Вип. 70. С. 53-58.

51. Приймак Л. Система "стримувань і противаг" у взаємовідносинах між виконавчою та законодавчою гілками влади як механізм консолідації політичного режиму. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 6. С. 122-129.

52. Принципи судочинства в Україні та проблеми їх реалізації судами: колект. монограф.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. В. Кириченка. Дніпро. ЛПРА, 2022. 289 с.

53. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII : станом на 03.03.2023 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.

54. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII : станом на 03.08.2023 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

55. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. станом на 03.08.2023 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.

56. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. станом на 01.01.2024 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

57. Про регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI : станом на 31.12.2023 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

58. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016

р. № 1402-VIII : станом на 01.01.2024 р. / *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

59. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.

60. Процюк І. В. Виконавча влада в парламентських державах. Актуальні проблеми держави і права. 2021. Вип. 91. Одеса. Гельветика. С. 174-185.

61. Процюк І. В. Глава держави в парламентських монархіях. *Форум права*. 2012. № 3. С. 579-584.

62. Процюк І. В. Поділ державної влади в президентсько-парламентській республіці. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 23. С. 17-31.

63. Процюк І. В. Поділ державної влади: сутність і зміст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2015. № 15. Том 1. С. 8-12.

64. Процюк І. В. Формування концепції поділу державної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 14. С. 7-16.

65. Прошутя І. Д. Щодо загальних принципів організації та забезпечення діяльності місцевих загальних судів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2014. Вип. 5-2. Т. 1. С. 48-52.

66. Рішення Конституційного Суду України № 17-рп/2002 від 17 жовтня 2002 року у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності Верховної Ради України). *Офіційний вісник України* від 15.11.2002. – 2002 р., № 44, стор. 190, стаття 2045, код акта 23555/2002.

67. Салієнко О. О. Теорія поділу державної влади: витоки її зародження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 16-19.

URL: <https://doi.org/10/32782/2524-0374/2021-6/3/>

68. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки: підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2017. 364 с.

69. Сироїд О. І. Контрольна функція парламенту: щоб країна була заможною і в безпеці. Серія Парламентські практики. Київ. 2021. 85 с.

70. Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин: наук.-метод. рек. / Авт. кол.: В.А. Ребкало, В.А. Шахов, Е.А. Афонін та ін.; за заг. ред. В.А. Ребкала, М.М. Логунової, В.А. Шахова. К.: НАДУ. 2008. - 72 с.

71. Скиба М. В. Сутність та роль держави: інституціональний аспект. *Економіка і право*. 2014. Вип. 24. С. 24-30.

72. Совгиря О.В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.

73. Сорока С. Роль слідчих комісій у здійсненні парламентського контролю за діяльністю уряду в країнах ЄС. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2011. № 5 (8). С. 49-55.

74. Сорокопуд М. Чисті типи політичного лідерства у теорії М. Вебера. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2015. Вип. 7. С. 84–91.

75. Судова влада в Україні. Особливості організації та здійснення в умовах воєнного стану. / Під. заг. ред. Копотуна І. М. Київ. ВД «Професіонал». 2022. 634 с.

76. Сурнін В. О. Механізми стримувань та противаг у системі розподілу влади в Україні. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 2. С. 140-144.

77. Сухонос В. В. Глава держави у державному механізмі: конституційно-правовий статус: Монографія. Суми. Еллада-S. 2015. 304 с.

78. Талдикін О. В. Різні підходи до методології держави. *Актуальні*

проблеми державотворення, правотворення та правозастосування.

Матеріали наукового семінару (ДДУВС, 08.12.2018). С. 79-82.

79. Таранюк А. О. Проблемні аспекти уніфікації законодавства України на шляху до єдиного правового простору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 40. Т. 1. С. 15-19.

80. Тароєва В. В. Інститути контрольної влади в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.01 / В. В. Тароєва ; Одес. нац. юрид. акад. О.: 2010. – 21 с.

81. Теорія держави і права: навчальний посібник / Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г., Тицька Я.О., Атаманова Н.В., Арабаджи Н.Б. Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. 193 с.

82. Тирон А. Концептуальні підходи до дослідження політичних партій. *Европейський політичний та правовий дискурс*. 2014. № 1(5). С. 63-75.

83. Толкач А. М. Еволюція теорії розподілу влади в історії світової політико-правової думки. *Форум права*. 2014. № 2. С. 432-437. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_76.pdf.

84. Француз-Яковенко Т. А. Демократія, парламенти та бікамералізм. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 1 (4). С. 66-75.

85. Фрідманський Р. М. Склад та порядок формування уряду України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2013. Вип. 22. Ч. II. Том 1. С. 152-156.

86. Хімченко С. В. Президентська модель правління: роль глави держави і його місце в державно-правовому механізмі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 99-102.

87. Хоменко О. В. Виконавча влада за умов президентської республіки. *Право і суспільство*. 2013. № 5. С. 29-39.

88. Цуркан-Сайфуліна Ю. Міждисциплінарна методологія в контексті права і влади. *Підприємництво, господарство і право. Філософія права*. 2017. № 11. С. 262-267.

89. Шаповал В. М. Виконавча влада (теоретичний і конституційний аспекти). К.: Москаленко О.М. 2016. – 82 с.
90. Швець Ю. В. Місце Центральної виборчої комісії в механізмі державної влади. *Форум права*. 2011. № 4. С. 818-828.
91. Шило С. М. Механізм захисту права і свобод людини і громадянина як гарантія забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2013. Вип. 22. Ч. I. Том 2. С. 269-273.
92. Шуліка А.А. Особливості розуміння політичної справедливості в концепції Дж. Роулза. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2018. № 1. С. 129-135.
93. Щербак С. Макс Вебер і сучасна плебісцитарна демократія. *Філософська думка*. 2021. № 1. С. 135-148.
94. Щерблюк О. В. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 131–136.
95. Щерблюк О. В. Принципи організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 172–177.
96. Щерблюк О. В. Функції і завдання органів і установ системи забезпечення судоустрою. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 222–227.
97. Юридична компаративістика: навч. посіб. / А.М. Кучук, Ю.С. Завгородня. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. – 112 с.
98. Яковлев А. А. Розвиток інституту глави держави: досвід і сучасність України. *Право та інновації*. 2016. № 3 (15). С. 34-40.
99. Ярема О. Г. Концепція розвитку державної контрольної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 236-246.
100. Яровой Т. С. Парламентаризм як засіб розвитку демократії. *Державне управління*. 2014. № 20. С. 142-145.
101. Kurkova K. Ukraine current state and problematic aspects of scientific and technological development. *Visegrad journal on human right*. 2019. № 6/3.

Vol. 2. P. 74–82.

102. Kovbasiuk S.V. Ways of state power institutionalization in modern state. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 5. P. 96–101.

103. Nye Joseph S., Jr. The Future of Power. New York : PublicAffairs, 2011. - 134 p.

104. Zabavska Kh. System of checks and balances as an attribute of democracy: political analysis. *Humanitarian Vision (Гуманітарні візії)*. 2018. Vol. 4. № 1. P. 27–32.

Ім'я користувача:
Адміністратор НБНУ ОЮА

Дата перевірки:
29.01.2024 14:03:41 ЕЕТ

Дата звіту:
29.01.2024 14:14:42 ЕЕТ

ID перевірки:

ID перевірки:
1016087973

Тип перевірки:
Doc vs Internet

ID користувача:
71413

Назва документа: Магістерка_Коновалова_Розподіл влади у сучасній державі

Кількість сторінок: 114 Кількість слів: 27525 Кількість символів: 209964 Розмір файлу: 523.00 KB ID файлу: 1015801480

10.4%

Схожість

Найбільша схожість: 0.64% з Інтернет-джерелом (<http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6696/1/%d0%9a%d0%9f %d>)

..... Сторінк
а 116

0% Цитат

0%

Вилучень

Модифікації

В
и
я
в
л
е
н
о

м
о
д
и
ф
і
к
а
ц
і
ї

т